

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет
імені Івана Франка

МІКРОЕКОНОМІКА

**Методичні поради та плани практичних занять
для студентів економічного факультету**

Видання шосте стереотипне

*За редакцією
проф. Панчишина С. М.
проф. Островерха П. І.*

Львів – 2021

Рекомендовано до друку
на спільному засіданні кафедри аналітичної економіки та міжнародної економіки
та кафедри економічної теорії
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 1 від 31 серпня 2020 р.)

Автори-укладачі:

проф. **Панчишин** Степан Михайлович
проф. **Острроверх** Петро Іванович
проф. **Ватаманюк** Остап Зіновійович
проф. **Грабинська** Ірина Володимирівна
доц. **Буняк** Василь Богданович
доц. **Гнатишин** Марія Андріївна
доц. **Крупка** Ігор Михайлович
доц. **Михайлишин** Ростислав Васильович
доц. **Михайляк** Галина Володимирівна
доц. **Шегинський** Ігор Михайлович
доц. **Косарчин** Марія Володимирівна

Рецензент:

д-р екон. наук, професор
Жанна Василівна Поплавська,
Національний університет «Львівська Політехніка»,
завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки

Мікроекономіка: Методичні поради та плани практичних занять для студентів економічного факультету / За ред. С.М. Панчишина і П. І. Острроверха – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 104 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
<i>Тема 1. ПОПИТ, ПРОПОЗИЦІЯ ТА РИНКОВИЙ МЕХАНІЗМ .....</i>	<i>7</i>
<i>Тема 2. ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ .....</i>	<i>14</i>
<i>Тема 3. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ .....</i>	<i>20</i>
<i>Тема 4. АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА.....</i>	<i>28</i>
<i>Тема 5. ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА І ГРАНИЧНОГО ПРОДУКТУ.....</i>	<i>42</i>
<i>Тема 6. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА.....</i>	<i>57</i>
<i>Тема 7. ВИТОРГ І ПРИБУТОК ФІРМИ.....</i>	<i>64</i>
<i>Тема 8. ДОСКОНАЛА КОНКУРЕНЦІЯ І ЧИСТА МОНОПОЛІЯ .....</i>	<i>71</i>
<i>Тема 9. МОНОПОЛІСТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ І ОЛІГОПОЛІЯ .....</i>	<i>84</i>
<i>Тема 10. ПРОПОЗИЦІЯ І ПОПИТ НА ЕКОНОМІЧНІ РЕСУРСИ .....</i>	<i>94</i>

ВСТУП

Ринкова трансформація економіки України вимагає глибокої модернізації підготовки фахівців з економіки та управління. Одним з напрямів цієї модернізації є вивчення «Мікроекономіки» – науки, що почала формуватися в останній третині XIX ст. Помітний внесок у розвиток мікроекономічного аналізу у XX ст. зробили Є. Слуцький, Дж. Гікс, П. Семюелсон (теорія поведінки споживача), В. Парето (економіка добробуту), Дж. Робінсон (теорія недосконалої конкуренції), Е. Чемберлін (теорія монополістичної конкуренції), Р. Коуз (теорія фірми і трансакційних витрат), Дж. Б'юкенен (теорія суспільного вибору) та ін. Ця галузь економічного знання вивчає ефективність функціонування окремих механізмів економічної системи та складників національної економіки. Особливу увагу мікроекономіка приділяє вивченню поведінки окремих економічних одиниць, які використовують обмежені ресурси задля отримання найбільшої вигоди.

Дисципліна «Мікроекономіка» передбачає 10 тем. У темах 1 і 2 з'ясовується суть основних інструментів мікроекономічного аналізу – попиту і пропозиції, а також розкривається зміст концепцій еластичності попиту і пропозиції. У наступній темі наводяться приклади застосування цього інструментарію для аналізу державного регулювання економіки.

У темі 4 розглянуто дві альтернативні теорії поведінки споживача – теорію граничної корисності та теорію індиферентності. Наступні три теми присвячено аналізу теорії виробництва і граничного продукту.

У темі 8 розглядаються базові моделі аналізу ринкових структур – досконала конкуренція і чиста монополія. Відтак за допомогою цих моделей аналізуються реальні ринкові

структури – монополістична конкуренція і олігополія. Остання тема присвячена аналізу ціноутворення на ринках факторів виробництва.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен:

- засвоїти поняттєво-категоріальний апарат та інструментарій мікроекономіки;
- розуміти механізми ціноутворення на ринках товарів і послуг;
- вміти аналізувати взаємозв'язки між продуктовими і ресурсними ринками;
- розуміти і пояснювати можливі наслідки державного втручання в економіку.

ПОПИТ, ПРОПОЗИЦІЯ ТА РИНКОВИЙ МЕХАНІЗМ

1. Ринковий та індивідуальний попит:

- а) попит та його визначники;
- б) взаємозв'язок між ринковим та індивідуальним попитом;
- в) рух по кривій попиту та її переміщення;
- г) парадокси попиту.

2. Ринкова та індивідуальна пропозиція:

- а) пропозиція та її визначники;
- б) взаємозв'язок між ринковою та індивідуальною пропозицією;
- в) рух по кривій пропозиції та її переміщення.

3. Взаємодія попиту та пропозиції:

- а) рівноважні ціна і кількість товару;
- б) сутність ринкового механізму;
- в) вплив на ринкову рівновагу змін у попиті і пропозиції
- г) встановлення урядом максимальних та мінімальних цін.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Острроверха. – Кн. 1 : Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2020. – С. 155-173
- 2. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Острроверха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 10-18.
- 3. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З. Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 51-57.
- 4. Крупка М.І., Острроверх П.І., Реверчук С.К. Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 121-144.

5. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 54-76.
6. *Острроверх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 47-95.

Контрольні запитання і завдання

1. Для чого економісти розмежовують поняття: “попит” і “величина попиту”; “зміна у попиті” і “зміна у величині попиту”?
2. Чи можна замість поняття “величина попиту” вживати вираз “кількість куплена”? Якщо ні, то чому? Якщо так, то в яких випадках?
3. Як зміниться рівноважна ціна товару X , якщо за інших рівних умов зросте ціна товару Y ? Ці товари є взаємозамінюваними.
4. Чи можуть на вільному ринку тривалий час зберігатися надлишок або нестача продукту?
5. Якщо зростає ціна на бензин, то як це вплине за інших однакових умов на попит на легкові автомобілі?
6. Які наслідки спричиняє запровадження урядом максимальної ціни? Чи відомі вам приклади запровадження максимальних цін в Україні?
7. Три головні проблеми: «що?», «як?», «для кого?» стосуються ринкової економіки чи ринку?
8. Яка різниця між індивідуальними та громадськими благами? Порівняйте окремі види благ громадського вжитку.
9. Чи зміниться рівноважна ціна і рівноважна кількість товару, якщо попит і пропозиція збільшаться на однакову величину?
10. Які наслідки спричиняє запровадження урядом мінімальної ціни? Чи відомі вам приклади запровадження мінімальних цін в Україні?
11. На ринках яких товарів і послуг уряд зазвичай запроваджує мінімальну ціну?
12. В яких випадках не діє закон попиту?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. попит</i>	1. Пари товарів, для яких зростання ціни одного товару спричиняє збільшення попиту на другий.	
	<i>2. величина попиту</i>	2. Кількість певного товару, яку виробники бажають виготовляти і продавати за кожної ціни протягом певного періоду часу за інших однакових умов.	
	<i>3. загальний ефект від зміни ціни товару</i>	3. Різниця між сумою, яку споживач міг би заплатити за дану кількість одиниць товару та сумою яку він дійсно заплатить.	
	<i>4. ефект заміщення</i>	4. Перевищення величини пропозиції над величиною попиту.	
	<i>5. ефект доходу</i>	5. Процедура складання індивідуальних величин попиту за кожної визначеної ціни товару.	
	<i>6. нормальні блага, або товари вищої споживчої цінності</i>	6. Найвища ціна, яку особа може заплатити за дану одиницю певного продукту.	
	<i>7. товари нижчої споживчої цінності</i>	7. Площа, що розташована над кривою ринкової пропозиції та під лінією рівноважної ціни.	
	<i>8. взаємозамінювані товари, або субститути</i>	8. Витрати виробника на виготовлення однієї додаткової одиниці продукту.	
	<i>9. взаємодоповнювані, або комплементарні товари</i>	9. Зміна у величині попиту на певний товар спричинена зміною його ціни.	
	<i>10. резервна ціна (покупця)</i>	10. Продукти, попит на які збільшується зі збільшенням доходів споживачів.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>11. вигода споживача, або споживчий надлишок</i>	11. Ціна, за якої величина попиту дорівнює величині пропозиції.	
	<i>12. ринкова вигода споживачів</i>	12. Перевищення величини попиту над величиною пропозиції.	
	<i>13. горизонтальне підсумовування попиту</i>	13. Різниця між рівноважною ціною та резервною ціною даної одиниці пропонованого продукту.	
	<i>14. зміна в попиті</i>	14. Сума індивідуальних пропозицій усіх постачальників товару на ринок.	
	<i>15. зміна величини попиту</i>	15. Графічне зображення шкали ринкової пропозиції.	
	<i>16. пропозиція</i>	16. Пряма залежність між ціною і величиною пропозиції товару або послуги впродовж певного проміжку часу.	
	<i>17. шкала пропозиції</i>	17. Зв'язок між ціною та кількістю товару, яку споживачі бажають і спроможні купувати в межах визначеного періоду часу за інших однакових умов.	
	<i>18. крива ринкової пропозиції</i>	18. Обернена залежність між ціною і величиною попиту товару або послуги впродовж певного проміжку часу.	
	<i>19. резервна ціна виробника</i>	19. Перехід від однієї точки на кривій попиту до іншої або ж перехід від деякої точки на початковій кривій попиту до деякої точки на новій кривій.	
	<i>20. граничні витрати</i>	20. Пари товарів, для яких зростання ціни одного товару спричиняє зменшення попиту на другий.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>21. горизонтальне підсумовування пропозиції</i>	21. Частина загального ефекту від зміни ціни певного товару, що спричинена зміною реальної купівельної спроможності споживача.	
	<i>22. вигода виробника (для даної одиниці продукту)</i>	22. Властивість ціни на вільному ринку змінюватися доти, доки ринок не досягне рівноваги.	
	<i>23. вигода виробників від продажу рівноважної кількості товару</i>	23. Встановлена урядом верхня межа ціни певного товару.	
	<i>24. рівноважна ціна</i>	24. Загальний обсяг товару, який потенційні його покупці хочуть і можуть придбати за певну ціну впродовж визначеного періоду часу.	
	<i>25. ринковий попит</i>	25. Процедура складання індивідуальних величин пропозиції за кожної визначеної ціни товару.	
	<i>26. ринкова пропозиція</i>	26. Переміщення кривої попиту, тобто зміна в кількостях певного продукту, які споживачі планують купувати за кожного рівня ціни.	
	<i>27. ринковий механізм</i>	27. Різниця між сумою відповідних резервних цін та видатками споживачів на купівлю рівноважної кількості даного товару.	
	<i>28. надлишок пропозиції</i>	28. Продукти, попит на які зменшується зі збільшенням доходів споживачів.	
	<i>29. надлишок попиту</i>	29. Зв'язок ціни і величини пропозиції продукту.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>30. максимальна ціна</i>	30. Частина загального ефекту від зміни ціни певного товару, що спричинена зміною відносної привабливості інших товарів.	
	<i>31. закон попиту</i>	31. Сума індивідуальних попитів усіх покупців певного товару.	
	<i>32. закон пропозиції</i>	32. Найнижча ціна товару, за якої виробник згоден постачати дану його одиницю на ринок.	

Виберіть правильну відповідь

1. *До чинників, що впливають на попит, не належать:*
  - а) доходи споживачів;
  - б) смаки і вподобання;
  - в) пропозиція товару;
  - г) кількість і структура споживачів;
  - д) ціни споріднених товарів.

2. *Якщо збільшення доходу споживачів спричинило збільшення попиту на товар А, то він є:*
  - а) товаром-замінником;
  - б) товаром Гіфіна;
  - в) товаром вищої споживчої цінності;
  - г) товаром нижчої споживчої цінності;
  - д) усі відповіді неправильні.

3. *Ринок товару чи послуги перебуває у стані рівноваги, якщо:*
  - а) величина попиту дорівнює величині пропозиції;
  - б) величина пропозиції перевищує величину попиту;
  - в) величина попиту перевищує величину пропозиції;
  - г) попит на нього збільшується, а його пропозиція залишається сталою;
  - д) попит дорівнює пропозиції.

4. Якщо ціна товару A зростає, то за інших однакових умов закон попиту проявляється у:
- а) збільшенні величини попиту на товар A ;
  - б) зменшенні величини попиту на товар A ;
  - в) збільшенні попиту на товар A ;
  - г) зменшенні попиту на товар A ;
  - д) збільшенні пропозиції товару A .
5. Якщо зростає ціна бензину, то за інших однакових умов для ринку легкових автомобілів:
- а) крива пропозиції переміститься вправо;
  - б) крива попиту переміститься вправо;
  - в) за кожним можливим рівнем ціни споживачі бажатимуть купувати автомобілів більше, ніж раніше;
  - г) за кожним можливим рівнем ціни споживачі бажатимуть купувати автомобілів менше, ніж раніше;
  - д) рівноважна ціна і кількість попиту-пропозиції зменшаться.

Задачі

1. Обчисліть рівноважну ціну (P_0) і рівноважну кількість Q_0 товару, якщо відомі його функції попиту і пропозиції: $Q_d = 20 - 3P$; $Q_s = 15 + 2P$.
Обчисліть величину дефіциту цього товару, якщо його фактична ціна (P_1) становитиме 0,8 грн.
2. На ринку товару X попит задано рівнянням: $Q_d = 10 - P$, а пропозицію: $Q_s = P - 1$, де ціну P вимірюють у грн. за кг, величину попиту Q_d і величину пропозиції Q_s – у тис. кг на місяць. Обчисліть рівноважну ціну і рівноважну кількість товару X . Обчисліть рівноважну ціну та кількість цього товару у випадку, коли попит на нього зміниться і описуватиметься рівнянням: $Q_d = 6 - P$.

Тема 2

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Еластичність попиту за ціною та її види:

- а) цінова еластичність попиту;
- б) дугова та точкова еластичність попиту;
- в) визначники еластичності попиту за ціною.

2. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність попиту:

- а) еластичність попиту за доходом;
- б) перехресна еластичність попиту;
- в) цінова еластичність попиту та загальний виторг виробників.

3. Еластичність пропозиції:

- а) еластичність пропозиції за ціною та її види;
- б) визначники еластичності пропозиції за ціною;
- в) перехресна еластичність пропозиції.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 18-36.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 274-275.
- 3. Крупка М.І., Островерх П.І., Реверчук С.К. Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 145-165.
- 4. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 151-174.

5. *Островець П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 96-128.

Контрольні запитання і завдання

1. У яких випадках застосовують формули обчислення коефіцієнтів дугової та точкової еластичності пропозиції за ціною?
2. За яким критерієм можна визначити, чи певний товар належить до групи предметів розкоші?
3. Якого значення зазвичай набуває коефіцієнт перехресної еластичності пропозиції?
4. Як зміниться TR , якщо ціна товару знизиться, а попит на цей товар є досконало еластичним за ціною?
5. Як зміниться TR , якщо ціна товару зросте, а його пропозиція є еластичною за ціною?
6. Яких значень може набувати коефіцієнт перехресної еластичності попиту і про що вони інформують?
7. Чи всі нормальні блага є предметами розкоші?
8. Чи всі товари нижчої споживчої цінності є предметами першої необхідності?
9. Яких значень може набувати коефіцієнт перехресної еластичності пропозиції і про що вони інформують?
10. Чому попит на більшість продовольчих товарів є нееластичним за ціною?
11. Назвіть найважливіші визначники цінової еластичності попиту і проаналізуйте їхні впливи на поведінку покупців.
12. Як впливає зміна реальних доходів на поведінку покупців нормальних благ та товарів нижчої споживчої цінності?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. еластичність попиту за ціною</i>	1. Товари, для яких коефіцієнт еластичності попиту за доходом є меншим від нуля.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>2. коефіцієнт еластичності попиту за ціною</i>	2. Випадок, коли коефіцієнт еластичності попиту менший ніж одиниця.	
	<i>3. дугова еластичність попиту</i>	3. Два товари для яких коефіцієнт перехресної еластичності попиту більший від нуля.	
	<i>4. точкова еластичність попиту</i>	4. Відношення відсотка зміни величини попиту на товар до відсотка зміни доходу споживачів цього товару.	
	<i>5. еластичний попит</i>	5. Блага, для яких коефіцієнт еластичності попиту за доходом менший за одиницю.	
	<i>6. нееластичний попит</i>	6. Сили на ринку певного товару, що впливають на значення коефіцієнта цінової еластичності попиту.	
	<i>7. одинично еластичний попит</i>	7. Відсоток зміни величини попиту на продукт поділений на відсоток зміни його ціни.	
	<i>8. абсолютно еластичний попит</i>	8. Відсоток зміни у величині пропозиції продукту, зіставлений з відсотком зміни у ціні цього продукту.	
	<i>9. абсолютно нееластичний попит</i>	9. Товари, для яких коефіцієнт еластичності попиту за доходом є більшим від нуля.	
	<i>10. визначники еластичності попиту за ціною</i>	10. Відношення відносної зміни величини попиту на товар до відносної зміни його ціни в окремо взятій точці на кривій попиту цього товару.	
	<i>11. загальні видатки споживачів</i>	11. Випадок, коли коефіцієнт еластичності попиту дорівнює нескінченості.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>12. еластичність попиту за доходом</i>	12. Відсоткова зміна величини попиту одного товару, зумовлена одновідсотковою зміною ціни іншого товару.	
	<i>13. товари вищої споживчої цінності</i>	13. Відсоткова зміна величини попиту на товар, зумовлена одновідсотковою зміною його ціни, за незмінності всіх інших визначників попиту.	
	<i>14. товари нижчої споживчої цінності</i>	14. Добуток ціни певного товару на його кількість.	
	<i>15. предмети розкоші</i>	15. Сили на ринку певного товару, що впливають на значення коефіцієнта цінової еластичності пропозиції.	
	<i>16. предмети першої необхідності</i>	16. Відношення відносної зміни величини пропозиції товару до відносної зміни його ціни в окремо взятій точці на кривій пропозиції цього товару.	
	<i>17. перехресна еластичність попиту</i>	17. Випадок, коли коефіцієнт еластичності попиту більший ніж одиниця.	
	<i>18. товари-замінники</i>	18. Відсоткова зміна величини пропозиції одного товару, зумовлена одновідсотковою зміною ціни іншого товару.	
	<i>19. взаємодоповнювані товари</i>	19. Випадок, коли коефіцієнт еластичності попиту дорівнює одиниці.	
	<i>20. еластичність пропозиції за ціною</i>	20. Блага, для яких коефіцієнт еластичності попиту за доходом більший за одиницю.	
	<i>21. дугова еластичність пропозиції</i>	21. Два товари для яких коефіцієнт перехресної еластичності попиту від'ємний.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>22. точкова еластичність пропозиції</i>	22. Випадок, коли коефіцієнт еластичності попиту дорівнює нулю.	
	<i>23. визначники еластичності пропозиції за ціною</i>	23. Відношення відносної зміни величини пропозиції товару до відносної зміни його ціни в межах визначеної дуги на кривій пропозиції цього товару.	
	<i>24. перехресна еластичність пропозиції</i>	24. Відношення відносної зміни величини попиту на товар до відносної зміни його ціни в межах визначеної дуги на кривій попиту цього товару.	

Виберіть правильну відповідь

1. *Яке з цих тверджень не стосується характеристики цінової еластичності попиту?*
  - а) коефіцієнт цінової еластичності попиту більший ніж одиниця;
  - б) коефіцієнт цінової еластичності попиту дорівнює нулю;
  - в) коефіцієнт перехресної еластичності попиту менший ніж одиниця;
  - г) відсоток зміни величини попиту дорівнює відсотку зміни ціни;
  - д) відсоток зміни величини попиту менший за відсоток зміни ціни.

2. *Якщо збільшення середнього доходу споживачів на 1% спричинило збільшення попиту на товар А на 0,5%, то це означає, що він є:*
  - а) предметом розкоші;
  - б) предметом першої необхідності;
  - в) товаром нижчої споживчої цінності;
  - г) товаром Гіфіна;
  - д) соціально шкідливим товаром.

3. *Еластичність попиту на певний товар не залежить від:*
- чисельності замінників цього товару;
  - тривалості часу;
  - мобільності факторів виробництва, за допомогою яких виробляється цей товар;
  - того, чи є він предметом розкоші, чи предметом першої необхідності;
  - частки доходів споживачів, яку вони витрачають на закупівлю цього товару.
4. *Пропозиція є відносно нееластичною, коли коефіцієнт цінової еластичності пропозиції:*
- дорівнює 1;
  - більший ніж 1;
  - менший ніж 1;
  - дорівнює 0;
  - прямує до нескінченності.
5. *Якщо будь-яку кількість товару продають за однакову ціну, то попит на такий товар є:*
- абсолютно (досконало) нееластичним;
  - абсолютно (досконало) еластичним;
  - одинично еластичним;
  - еластичним;
  - нееластичним.

Задачі

- На ринку товару X попит описують рівнянням: $P = 10 - Q_d$, а пропозицію: $P = 2 + Q_s$. Визначте коефіцієнти точкової еластичності попиту і пропозиції для рівноважної ціни.
- На ринку товару X пропозицію описують рівнянням: $Q_s = P - 4$. Визначте коефіцієнт точкової еластичності пропозиції для таких значень ціни: 8 грн., 10 грн., 12 грн. Зазначте, як змінюється точкова еластичність пропозиції, коли зростає ціна товару.

**МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ**

- 1. Прямі та непрямі податки. Вплив непрямих податків на пропозицію:**
  - а) прямі та непрямі податки. Становлення та розвиток податкової системи в Україні;
  - б) вплив індивідуальних та універсальних акцизів на пропозицію;
  - в) непрямі податки та еластичність попиту і пропозиції.
- 2. Вплив дотацій та субсидій на ринкову поведінку ділових одиниць:**
  - а) суть та наслідки призначення урядом дотацій виробникам;
  - б) дотація та еластичність попиту і пропозиції;
  - в) економічний зміст та наслідки призначення субсидій споживачам.
- 3. Державне втручання у функціонування ринків сільськогосподарської продукції.**
  - а) особливості сільського господарства як окремого сектора національної економіки. Проблеми розвитку аграрного сектора економіки України;
  - б) суть та причини виникнення проблем фермерських господарств у тривалому і короткостроковому періоді;
  - в) види державного втручання в аграрний сектор.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 37-70.

2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. *О.З.Ватаманюка*. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С.276-277.
3. *Крупка М.І., Островець П.І., Реверчук С.К.* Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 166-216.
4. *Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л.* Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу *Тяня Панчишина*. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 481-504.
5. *Островець П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 128-190.

Контрольні запитання і завдання

1. Які аргументи можна навести на користь такого твердження: "Грань, що розмежує податки на прямі і непрямі дещо є відносною. За деяких умов прямі податки можуть набувати рис непрямих, і навпаки".
2. Відомо, що в точці початкової ринкової рівноваги на ринку високоякісних сигарет $E_s > E_d$. Уряд збільшує розмір акцизного податку: Як на це відреагують рівноважні ціна і кількість товару? Хто з учасників цього ринку сплатуватиме більшу частку податкового тягаря?
3. Уряд виплачує дотацію низькорентабельним виробникам, які видобувають вугілля. Як будуть реагувати на цю дію уряду: 1) індивідуальні пропозиції фірм, що отримують дотацію? 2) ринкова пропозиція вугілля? 3) чи зміняться у цьому разі рівноважні ціна й обсяг виробництва вугілля? Якщо так, то як саме?
4. Через певні обставини уряд вирішує виплатити дотацію за єдиною твердою ставкою усім виробникам галузі X. Покажіть на графіках, яким буде переміщення ринкової кривої пропозиції в галузі X? Які зміни відбудуться в точці ринкової рівноваги?
5. Відомо, що цінова еластичність попиту на товар, виробництво якого дотується урядом, в масштабах всієї галузі є вищою, ніж

еластичність пропозиції. Хто в такому випадку отримає більшу вигоду від урядової дотації – виробники чи споживачі?

6. Схарактеризуйте особливості сільського господарства як сектора національної економіки.
7. Які причини сприяють виникненню фермерської проблеми у довгостроковому періоді?
8. Які причини сприяють виникненню короткострокової аграрної проблеми?
9. Чому в урожайні роки ціни на сільськогосподарську продукцію знижуються, і навпаки, в неврожайні – зростають? Як це позначається на доходах фермерів?
10. Назвіть сильні сторони та недоліки політики підтримання цін на сільськогосподарську продукцію.
11. Які переваги порівняно з іншими видами аграрної політики має обмеження пропозиції сільськогосподарської продукції? Чи вигідна ця політика уряду для вітчизняних покупців цієї продукції? Чи вигідною є для покупців політика компенсації різниці цін?
12. Улітку 2005 р. ціна цукру в Україні істотно зросла. Чому це сталося? Які дії Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України могли б стримати стрімке зростання ціни цукру?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. податкова система</i>	1. Призначення урядом мінімальної ціни на ринку деякого виду сільськогосподарської продукції на рівні вищому від рівноважної ціни та скуповування надлишку цієї продукції.	
	<i>2. прями податки</i>	2. Податок, який устанавлюється на все, що є на підприємстві, незалежно від його правової форми.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>3. непрямі податки</i>	3. Обов'язкові платежі в держбюджет у визначеному законодавством країни порядку.	
	<i>4. податок на прибуток корпорацій</i>	4. Мито, що нараховується в установленому грошовому розмірі на одиницю товарів та інших предметів, які обкладаються митом.	
	<i>5. промисловий податок</i>	5. Більшу вигоду від урядових дотацій отримує менш еластична сторона ринкових відносин.	
	<i>6. індивідуальні акцизи</i>	6. Податкові надходження до бюджету від продажу підакцизного товару.	
	<i>7. податок з продажу</i>	7. Податок, який накладають на різницю між вартістю товарів, проданих фірмою, і вартістю матеріалів і послуг, куплених фірмою в інших фірм.	
	<i>8. адвалерне мито</i>	8. Основний тягар непрямого податку припадає на відносно більш нееластичну сторону ринку.	
	<i>9. специфічне мито</i>	9. Несприятливі для фермерів значні коливання цін на їхню продукцію та їхніх доходів.	
	<i>10. комбіноване мито</i>	10. Податок, який сплачують лише фірми, що є юридичними особами.	
	<i>11. податковий тягар</i>	11. Непрямі податки, які стягують з окремих груп товарів, як правило, за твердими ставками з одиниці товару.	
	<i>12. втрата ефективності внаслідок оподаткування</i>	12. Заходи уряду спрямовані на скуповування в урожайні роки сільськогосподарської продукції,	

№	Термін	Визначення	№
		яка добре зберігаються і не псується та розпродаж частини раніше придбаного продовольства у випадку поганого врожаю.	
	<i>13. правило розподілу податкового тягаря</i>	13. Поєднання адвалерного та специфічного мита.	
	<i>14. правило розподілу дотації між учасниками ринку</i>	14. Сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів у бюджети і внесків у державні цільові фонди, які стягуються у встановленому порядку.	
	<i>15. індекс паритету цін</i>	15. Офіційно встановлена нижня межа ціни товару чи ресурсу. Вона впливає на поведінку учасників ринку тільки тоді, коли перевищує рівноважну ціну.	
	<i>16. аграрна проблема у короткостроковому періоді</i>	16. Надання дотації за твердою ставкою виробникам окремих видів сільськогосподарською продукції.	
	<i>17. аграрна проблема у довгостроковому періоді</i>	17. Податки на товари та послуги, що входять до ціни товару або включені в тарифи на послуги.	
	<i>18. політика створення буферних запасів продовольства</i>	18. Непрямий податок, що накладають на деякі продукти (зазвичай, горілчані, тютюнові вироби тощо).	
	<i>19. політика компенсації різниці цін на сільськогосподарську продукцію</i>	19. Різновид цін, які встановлює держава й утримує сталими протягом певного часу.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>20. політика підтримання цін на сільськогосподарську продукцію</i>	20. Мито, що нараховується у відсотках до митної вартості товарів.	
	<i>21. паритетна ціна</i>	21. Податки, що призначаються безпосередньо на дохід та майно.	
	<i>22. мінімальна ціна</i>	22. Відношення цін (індексу цін) на продукцію фермерів до цін (індексу цін), за якими вони купують несільськогосподарську продукцію.	
	<i>23. адміністративні ціни</i>	23. Ціна на сільськогосподарську продукцію, що дозволяє фермеру за однакову кількість свого товару із року в рік отримувати грошовий дохід, достатній для купівлі однієї і тієї ж кількості несільськогосподарських товарів і послуг.	
	<i>24. акцизний збір</i>	24. Чиста втрата добробуту унаслідок запровадження непрямого податку, якщо він спричиняє зменшення виробництва підакцизного товару.	
	<i>25. податок на додану вартість</i>	25. Податок, що встановлюється у вигляді відсотка до роздрібної ціни товару.	
	<i>26. податки</i>	26. Несприятлива для фермерів тенденція до зниження їхньої частки у національному доході.	

Виберіть правильну відповідь

1. В Україні універсальний акциз офіційно називають:
- а) податком на додану вартість;

- б) акцизним збором;
  - в) податком з прибутку;
  - г) прибутковим податком;
  - д) податком з обороту.
2. *Призначення індивідуального акцизу за твердою ставкою за інших однакових умов спричинить для ринку підакцизного товару таке:*
- а) паралельне переміщення кривої попиту вправо;
  - б) паралельне переміщення кривої попиту вліво;
  - в) непаралельне переміщення кривої попиту вправо;
  - г) крива попиту залишиться у попередньому положенні, а паралельно і вліво переміститься крива пропозиції;
  - д) крива попиту залишиться у попередньому положенні, а непаралельно і вліво переміститься крива пропозиції.
3. *У випадку призначення універсального акцизу за інших однакових умов крива пропозиції підакцизного товару:*
- а) переміститься вправо непаралельно;
  - б) переміститься вправо паралельно;
  - в) переміститься вліво паралельно;
  - г) переміститься вліво непаралельно;
  - д) залишиться у попередньому положенні, а непаралельно вліво переміститься крива попиту.
4. *Попит на продовольство є:*
- а) досконало еластичним за ціною;
  - б) еластичним за ціною;
  - в) еластичним за доходом;
  - г) досконало нееластичним за ціною;
  - д) нееластичним за ціною.
5. *Дотації, які уряд виплачує фермерам, у кінцевому підсумку покриваються за рахунок:*
- а) державного бюджету;
  - б) платників податків;

- в) виробників несільськогосподарської продукції;
- г) споживачів;
- д) фермерів, які ці дотації не отримують.

Задачі

1. Нехай рівняння для кривої ринкового попиту на товар X має вигляд:

$P = 4 - 0,5Q$, а для кривої ринкової пропозиції: $P = 1 + Q$, де P – вимірюють у грн. за одиницю, Q – у тис. одиниць товару X протягом місяця.

Визначити:

- 1) рівноважну ціну і кількість цього товару.
  - 2) якого вигляду набуде нова крива ринкової пропозиції, якщо уряд запровадить на товар X акцизний збір за твердою ставкою $T = 0,5$ грн.
2. У процесі проведення програми підтримання цін уряд запровадив мінімальну ціну на кукурудзу у розмірі 100 грн. за тону. Попит і пропозицію кукурудзи описано рівняннями: $Q_d = 3000 - 15P$; $Q_s = 25P - 200$, де Q_d і Q_s відповідно обсяги попиту і пропозиції у тоннах за рік, а P – ціна у грн. за 1т.
- Визначити:
- 1) загальний виторг фермерів до і після призначення державою мінімальної ціни;
  - 2) загальні видатки внутрішніх приватних покупців кукурудзи до і після запровадження мінімальної ціни;
  - 3) суму грошей, яку має витратити на проведення цієї програми уряд.

Тема 4

АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

◀ ПЕРШЕ заняття ▶

1. Корисність та її види:

- а) корисність блага та її властивості;
- б) гранична корисність та закон спадної граничної корисності;
- в) загальна і середня корисність.

2. Вибір оптимального рівня споживання одного блага:

- а) граничний споживчий надлишок;
- б) загальний споживчий надлишок;
- в) побудова кривої індивідуального попиту на основі кривої граничної корисності.

3. Вибір споживачем оптимальної комбінації благ:

- а) слабини теорії граничної корисності для одного блага;
- б) правило максимізації корисності;
- в) парадокс вартості.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Острроверха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 71-81.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 257-260.
- 3. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 175-189.
- 4. Острроверх П.І. Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 191-204.

5. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 113-117.

Контрольні запитання і завдання

1. Проаналізуйте структуру теорії граничної корисності.
2. Чому закон спадної граничної корисності діє в короткостроковому періоді? Як саме можна окреслити межі цього короткострокового періоду?
3. Як саме проблему вимірності корисності вирішують у теорії граничної корисності та теорії індивідуальності?
4. Чи завжди доцільно вимірювати споживчий надлишок за допомогою грошей? Якщо ні, то чому?
5. Чим відрізняється гранична корисність товару від граничної корисності грошей?
6. Проаналізуйте зв'язки між загальною, середньою та граничною корисністю.
7. Наведіть приклади благ, на які не поширюється дія закону спадної граничної корисності.
8. Які продукти є антиблагами?
9. Сформулюйте перший і другий закони Госена та проаналізуйте зв'язок між ними.
10. У чому полягає зв'язок між законом спадної граничної корисності і законом попиту?
11. Що принципово нового привнесла маржиналістська революція в економічний аналіз?
12. Назвіть слабину теорії граничної корисності.

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. корисність</i>	1. Річ, яка приносить споживачеві від'ємну корисність.	
	<i>2. утилітаризм</i>	2. Зі збільшенням обсягу споживання товару або послуги	

№	Термін	Визначення	№
		корисність кожної наступної споживаної одиниці продукції менша за корисність попередньої.	
	<i>3. кардинальна (кількісна) корисність</i>	3. Один із найбільш впливових напрямів у сучасній політичній філософії, який виходить з того, що мета держави полягає в сприянні максимізації загальної корисності для кожного члена суспільства.	
	<i>4. ординальна (порядкова) корисність</i>	4. Теоретична проблема, яку не змогла розв'язати класична аналітична економія. Суть цієї проблеми полягає в тому, що багато найнеобхідніших для життя продуктів (наприклад, вода) мають низьку ціну, тоді як багато предметів розкоші (наприклад, діаманти), що мають невелику споживну вартість, є дуже дорогими.	
	<i>5. ютиль</i>	5. Товари, частка видатків на які у бюджеті типового споживача є незначною.	
	<i>6. функція корисності</i>	6. Сума всіх граничних споживчих надлишків, які можуть бути отримані від придбаних споживачем одиниць товару; різниця між загальною корисністю від куплених споживачем одиниць товару та загальними видатками на них.	
	<i>7. загальна корисність</i>	7. Блага, які існують у достатніх кількостях і тому не потребують певної системи їх розподілу серед споживачів за допомогою механізму цін. Ринкова ціна позаекономічних благ дорівнює нулю.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>8. гранична корисність</i>	8. Різниця між сумою грошей, яку споживач може заплатити за одну додаткову одиницю певного товару, і сумою (ціною), яку він за неї платить на ринку; різниця між граничною корисністю від певної одиниці товару та його ринковою ціною.	
	<i>9. перший закон Госена</i>	9. Уявна одиниця виміру корисності.	
	<i>10. крива граничної корисності</i>	10. Особа максимізує свою корисність, коли розподіляє свою готівку між різними товарами так, що отримує однакове задоволення від останньої одиниці грошей, витрачених на кожен із товарів.	
	<i>11. антиблаго</i>	11. Блага, кількість яких менша, ніж та, яку потребують. Тому вони розподіляються, зазвичай, через встановлення цін.	
	<i>12. граничний споживчий надлишок</i>	12. Упорядкованість асортиментних наборів (споживчих кошків) благ за ступенем їхньої бажаності для споживача.	
	<i>13. загальний споживчий надлишок</i>	13. Випадок, коли споживач не прагне змінювати структуру свого споживчого кошика.	
	<i>14. раціональна поведінка споживача</i>	14. Корисність, яку отримує споживач від наступних одиниць певного блага зменшується, коли обсяг його споживання в межах короткострокового періоду збільшується, за умови, що споживання ним усіх інших благ залишається сталим.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>15. ринковий загальний споживчий надлишок</i>	15. Задоволення, яке може отримати особа від споживання деякої кількості одного блага або кількох благ, що входять до її споживчого кошика.	
	<i>16. мало важливі товари</i>	16. Вимірність корисності числом.	
	<i>17. другий закон Госена</i>	17. Спосіб приписування кожному можливому споживчому набору, цінність якого може бути оцінена споживачем, деякого числового значення.	
	<i>18. стан рівноваги споживача</i>	18. Прагнення споживача максимізувати його споживчий надлишок.	
	<i>19. парадокс вартості</i>	19. Графічне зображення шкали граничної корисності.	
	<i>20. закон спадної граничної корисності</i>	20. Здатність блага задовольняти певні потреби, або бажання особи; ступінь задоволення, або насолоди, яку отримує людина від споживання блага.	
	<i>21. економічне блага</i>	21. Сума індивідуальних споживчих надлишків усіх покупців товару на ринку.	
	<i>22. позаекономічні блага</i>	22. Додаткове задоволення, яке отримує особа від споживання додаткової одиниці певного блага; відношення зміни загальної корисності до зміни у кількості певного блага, що спричинила цю зміну в загальній корисності.	

Виберіть правильну відповідь

1. *Який із запропонованих наборів величин загальної корисності відображає закон спадної граничної корисності:*
  - а) 300, 400, 500, 600;
  - б) 300, 550, 850, 1200;
  - в) 300, 500, 1700, 9700;
  - г) 300, 350, 370, 380;
  - д) 300, 450, 550, 700.
2. *Споживач має дохід 80 грошових одиниць і купує два продукти. Ціна продукту X становить 5 грн., а продукту Y – 4 грн. Який із наступних наборів є недосяжним для споживача?*
  - а) $X = 16; Y = 0$;
  - б) $X = 11; Y = 9$;
  - в) $X = 8; Y = 10$;
  - г) $X = 8; Y = 8$;
  - д) усі відповіді неправильні.
3. *Діаманти мають вищу ціну, ніж вода, тому що:*
  - а) загальна корисність діамантів перевищує загальну корисність води;
  - б) загальна корисність води перевищує загальну корисність діамантів;
  - в) за даного обсягу споживання гранична корисність діамантів вища, ніж гранична корисність води;
  - г) за даного обсягу споживання гранична корисність діамантів нижча, ніж гранична корисність води;
  - д) усі відповіді неправильні.
4. *Теорія граничної корисності ґрунтується на таких припущеннях:*
  - а) споживач володіє інформацією про власні смаки і вподобання;
  - б) головними обмеженнями поведінки споживача є ціни товарів та його дохід;
  - в) споживач прагне максимізувати своє задоволення;
  - г) усі відповіді правильні;
  - д) правильні відповіді: б) і в).

5. Ціна товару *A* становить 3 грн., а товару *B* – 2 грн. Споживач формує свій споживчий кошик лише з цих двох товарів, і остання одиниця товару *A*, яка максимізує його задоволення має граничну корисність 60 ютилів. Якою має бути гранична корисність останньої одиниці товару *B*, яку захоче придбати споживач?
- а) 60 ютилів;
 б) 40 ютилів;
 в) 20 ютилів;
 г) 10 ютилів.

Задачі

1. Споживач робить вибір між двома товарами *X* і *Y*, граничну корисність яких наведено в таблиці. Скільки одиниць кожного товару потрібно купити споживачеві, щоб максимізувати загальну користь, коли його дохід становить 10 грн.; ціна товару *X* = 1 грн.; ціна товару *Y* = 2 грн.?

Одиниці товару	MU_X	MU_Y
1	10	24
2	8	20
3	7	18
4	6	16
5	5	12

2. Інформацію про загальну (*TU*) і граничну (*MU*) корисність товарів *A*, *B* і *C* наведено у таблиці. Заповніть пропущені місця у цій таблиці.

Кількість товару	<i>A</i>		<i>B</i>		<i>C</i>	
	<i>TU</i>	<i>MU</i>	<i>TU</i>	<i>MU</i>	<i>TU</i>	<i>MU</i>
1	...	20	19	...	22	...
2	...	15	30	...	...	10
3	...	12	38	...	39	...
4	...	8	43	...	44	...
5	...	6	45	...	...	3

◀ДРУГЕ заняття▶

1. Аналіз кривої індивідуальності байдужості:

- а) крива індивідуальності;
- б) граничний коефіцієнт заміщення для двох товарів;
- в) види карти індивідуальності.

2. Бюджетна пряма:

- а) бюджетна пряма та поведінка споживача на ринку;
- б) бюджетна пряма та зміни в доходах. Крива “дохід-споживання”;
- в) бюджетна пряма та зміни в цінах. Крива “ціна-споживання”.

3. Ефект доходу та ефект заміщення:

- а) загальний ефект від зміни ціни. Тотожність Слуцького;
- б) ефекти заміщення та доходу за Гіксом. Компенсативна бюджетна пряма;
- в) ефекти заміщення та доходу за Слуцьким. Товари Гіфіна.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 81-101.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 260-264.
- 3. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 190-196.
- 4. Островерх П.І. Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 204-241.
- 5. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 96-108.

Контрольні запитання і завдання

1. Порівняйте умови досягнення рівноваги споживача, які обґрунтовують представники теорії граничної корисності та теорії індивідуальності.
2. Проаналізуйте відомі вам види карти індивідуальності. Яку роль у цьому аналізі відводять граничному коефіцієнту заміщення одного товару іншим?
3. Яке застосування знаходять в аналізі поведінки споживача криві «дохід-споживання» та «ціна-споживання»?
4. Чому крива попиту на товар Гіфіна є висхідною? Які ще приклади порушення закону попиту, крім цієї кривої, Ви знаєте?
5. Що розуміють під компенсативною бюджетною прямою, і які Вам відомі особливості її застосування у випадку розподілу загального ефекту на ефекти заміщення і доходу?
6. Поясніть відмінність між абсолютними і відносними цінами.
7. Чи може споживач, який купує товари на конкурентних ринках, вплинути на нахил своєї бюджетної прямої?
8. Схарактеризуйте особливості товару Гіфіна?
9. Поясніть, що є спільного між кривою Енгеля і функціями Торнквіста.
10. Яких значень може набувати граничний коефіцієнт заміщення, коли ми переміщуємося по кривій на карті індивідуальності для досконало доповнюваних благ?
11. У чому полягають особливості розбивки загального ефекту від зміни ціни на ефекти доходу і заміщення за Слуцьким і Гіксом?
12. Як будують розширену бюджетну пряму і що розуміють під композитним товаром?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. крива індивідуальності</i>	1. Товари, споживання яких зі зростанням їхніх цін збільшується.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>2. карта індиферентності</i>	2. Математичні формули для розбивки реакції споживачів на зміну ціни на ефект доходу і ефект заміщення.	
	<i>3. граничний коефіцієнт заміщення одного блага іншим</i>	3. Карта індиферентності, яку утворюють прямі похилі лінії.	
	<i>4. карта індиферентності для досконало доповнюваних продуктів</i>	4. Товари, споживання яких збільшується унаслідок зниження їхніх цін.	
	<i>5. карта індиферентності для досконало замінюваних продуктів</i>	5. Зміна у величині попиту на певний товар, спричинена зміною його ціни.	
	<i>6. бюджетна пряма</i>	6. Комбінація двох благ, що відповідає оптимальному вибору споживача.	
	<i>7. бюджетне обмеження</i>	7. Карта індиферентності, яку утворюють прямі, що перетинаються у точках найкращих виборів споживача.	
	<i>8. номінальний дохід</i>	8. Лінія, яка сполучає точки рівноваги споживача за різних цін одного з продуктів, за умови, що ціна іншого продукту і грошовий дохід споживача є постійними.	
	<i>9. реальний дохід</i>	9. Аналітичний інструмент, за допомогою якого аналізують зв'язок між реальним доходом споживача та попитом на три різновиди нормальних благ: блага першої необхідності; блага другої необхідності; предмети розкоші.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>10. абсолютна ціна продукту</i>	10. Вартісні обмеження, що визначають поведінку споживача.	
	<i>11. відносна ціна деякого продукту</i>	11. Лінія, що зберігає попередній рівень корисності споживача за нових відносних цін товарів, які він купує на ринках.	
	<i>12. точка рівноваги споживача</i>	12. Усі можливі комбінації двох продуктів, які забезпечують споживачеві однаковий рівень задоволення, або загальної корисності, та ставлять його у стан невизначеності.	
	<i>13. крива “дохід-споживання”</i>	13. Нахил кривої індивідуальності.	
	<i>14. крива Енгеля</i>	14. Сума грошей, яку платять за одну одиницю продукту.	
	<i>15. функції Торнквіста</i>	15. Дохід, виміряний у грошових одиницях у межах визначеного періоду часу.	
	<i>16. крива “ціна-споживання”</i>	16. Частина загального ефекту від зміни ціни певного товару, спричинена зміною відносної привабливості інших товарів за умови, що реальний дохід споживача залишається постійним.	
	<i>17. загальний ефект від зміни ціни</i>	17. Крива індивідуального попиту на один із товарів, яку будують для різних рівнів доходу споживача, за умови, що ціни товарів постійні.	
	<i>18. рівняння Слуцького</i>	18. Частина загального ефекту від зміни ціни певного товару, що спричинена зміною реальної купівельної спроможності споживача.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>19. ефект заміщення</i>	19. Кількість іншого продукту, яку можна отримати в обмін за одиницю цього продукту.	
	<i>20. ефект доходу</i>	20. купівельна сила грошового доходу споживача.	
	<i>21. звичайні товари</i>	21. Лінія, що сполучає точки найкращих виборів споживача для кожного можливого рівня його грошового доходу за умови, що ціни товарів, які він купує, є сталими.	
	<i>22. товари Гіфина</i>	22. Лінія, що ілюструє комбінації двох товарів, які споживач може купити за даних фіксованого доходу і ринкових цін.	
	<i>23. компенсативна бюджетна пряма</i>	23. Безмежна кількість кривих індивідуальності.	

Виберіть правильну відповідь

1. У якому із випадків порушено припущення про перехідність (транзитивність) переваг споживача?
  - а) $A > B > C$; $A > C$;
  - б) $A = B > C$; $A > C$;
  - в) $A > B = C$; $C > A$;
  - г) $A = B = C$; $C = A$.

2. Щоб побудувати криву “ціна - споживання”, потрібно:
  - а) змінювати дохід і досліджувати зміну рівноваги споживача;
  - б) змінювати ціну товару X і досліджувати зміну рівноваги споживача;
  - в) змінювати дохід і ціни й досліджувати зміну рівноваги споживача;
  - г) змінювати ціни товарів X і Y і досліджувати зміну рівноваги споживача.

3. *Зміна ціни одного з товарів за інших рівних умов:*
  - а) спричинить паралельний зсув бюджетної прямої;
  - б) спричинить зміну нахилу бюджетної прямої;
  - в) не змінить положення бюджетної прямої;
  - г) обов'язково змінить рівень добробуту споживача.
4. *Бюджетна пряма не змінить свого положення, якщо:*
  - а) ціна товару X впаде на стільки ж відсотків, що і ціна товару Y ;
  - б) ціна товару X зросте на стільки ж відсотків, на скільки ціна товару Y зменшиться;
  - в) як ціни, так і дохід зміняться в однаковій пропорції;
  - г) ціни впадуть, а дохід у тій самій пропорції зросте.
5. *Якщо два товари є досконалими доповнювачами, то:*
  - а) гранична норма заміщення зменшується, коли ми переміщуємося зверху вниз по цій кривій на карті байдужості;
  - б) криві байдужості є L подібні;
  - в) крива байдужості має вигляд прямої лінії;
  - г) крива байдужості є висхідною.

Задачі

1. На основі табличних даних:
  - а) побудуйте криву індивідуальності. Для побудови цієї кривої кількість товару X відкладіть по горизонтальній осі, а кількість товару Y – по вертикальній;
  - б) побудуйте на карті байдужості бюджетну пряму, якщо ціна товару X (P_X) становить 10 грн. за одиницю, ціна товару Y (P_Y) – 7,5 грн. за одиницю, а тижневий дохід споживача (I) становить 90 грн., і його повністю упродовж тижня витрачають винятково на закупівлю цих двох товарів;
  - в) визначте оптимальний набір із цих двох товарів (набір, який забезпечує споживачеві максимальну корисність).

Номер асортиментного набору	Товар X <i>Кількість одиниць</i>	Товар Y <i>Кількість одиниць</i>
1	2	10
2	3	8
3	5	6
4	7	5
5	10	4

Припустимо, що ціна товару X знизилась до 5 грн., і оптимальний набір для споживача перемістився в точку B з координатами $6X$ і $8Y$.

Визначте загальний ефект та ефекти заміщення і доходу для товару X , спричинені зниженням його ціни, якщо відоме рівняння компенсативної бюджетної прямої:

$$70 = 5X + 7,5Y,$$

і до того ж відомо, що ця бюджетна пряма є дотичною до початкової кривої байдужості в одній із точок, наведених у таблиці.

2. Функція корисності споживача має вигляд:

$$U = 4XY,$$

де: X і Y – обсяги споживання відповідно першого і другого товару.

Дохід споживача становить 60 грн. на тиждень, ціна товару X (P_X) 10 грн., а товару Y (P_Y) – 5 грн.:

- визначте оптимальний набір цих товарів для споживача;
- накресліть криву “ціна–споживання” для товару X , зробивши припущення, що його ціна набуває двох додаткових значень – 12 грн. і 15 грн.;
- зобразіть криву індивідуального попиту на продукт X .

Тема 5

ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА І ГРАНИЧНОГО ПРОДУКТУ

◀ ПЕРШЕ заняття ▶

1. **Виробництво та виробнича функція:**
  - а) сутність виробничої функції;
  - б) технічний прогрес та технологія;
  - в) ефект часу.
2. **Виробнича функція з одним змінним ресурсом:**
  - а) загальний і середній продукти;
  - б) граничний продукт;
  - в) закон спадної віддачі.
3. **Аналіз взаємозв'язків між окремими видами продукту виробника:**
  - а) крива загального продукту;
  - б) криві середнього і граничного продуктів;
  - в) стадії виробництва.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 102-115.
2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 290-291.
3. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 200-203.

4. *Островерх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 248-253.
5. *Піндайк Р., Рубінфелд Д.* Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 159-160, 163-172.

Контрольні запитання і завдання

1. Проаналізуйте взаємозв'язки між кривими загального, середнього і граничного продуктів фірми.
2. Що таке виробництво?
3. Які властивості характерні для факторів виробництва?
4. Що таке виробнича функція; які властивості є для неї характерними?
5. Що таке технологія та як вона впливає на процес виробництва?
6. Охарактеризуйте вплив часу на поведінку виробника.
7. Поясніть суть загального, середнього та граничного продуктів. Як розраховують їх величину?
8. Розкрийте зміст та значення закону спадної граничної продуктивності.
9. Проаналізуйте траєкторію кривих загального, середнього та граничного продуктів.
10. Порівняйте окремі стадії виробництва. Яка з них є найкращою для виробника і чому?
11. На якій стадії перебуває виробництво, якщо граничний продукт змінного фактора перевищує середній продукт, а загальний продукт зростає у спадному темпі?
12. Поясніть зв'язок між законом спадної віддачі та траєкторією кривих загального, середнього і граничного продуктів фірми, яка працює у короткостроковому періоді.

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. виробництво</i>	1. Лінія, що відбиває зв'язок між затратами змінного ресурсу та його граничним продуктом.	
	<i>2. виробники</i>	2. Рівень випуску, за якого граничний продукт фірми досягає максимуму.	
	<i>3. технологічно ефективний спосіб виробництва</i>	3. Фізичний зв'язок між затратами фірмою лише двох виробничих ресурсів і випуском продукції.	
	<i>4. економічно ефективний спосіб виробництва</i>	4. Максимальний обсяг деякого продукту, який фірма може виготовити за певної кількості ресурсів.	
	<i>5. теорія виробництва</i>	5. Лінія, що відображає зв'язок між затратами змінного фактора виробництва і його середнім продуктом.	
	<i>6. виробнича функція</i>	6. Стадія зростання середньої продуктивності.	
	<i>7. технологія</i>	7. Виробнича функція у такій алгебраїчній формі $F(K, L) = AK^aL^b$.	
	<i>8. миттєвий часовий період</i>	8. Фактори виробництва, затрати яких можна змінити в межах визначеного періоду часу.	
	<i>9. короткостроковий період</i>	9. Затрати змінного фактора виробництва, які відокремлюють першу стадію від другої стадії виробництва.	
	<i>10. довгостроковий період</i>	10. Часовий період, в межах якого фірма не має змоги змінити затрати будь-якого ресурсу у відповідь на зміну кон'юнктури ринку.	
	<i>11. постійні виробничі ресурси</i>	11. Фірми, які використовують виробничі ресурси для виготовлення товарів чи надання послуг з метою отримання прибутку.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>12. змінні виробничі ресурси</i>	12. Часовий період, у межах якого фірми мають змогу вдосконалювати технологію виробництва.	
	<i>13. загальний продукт</i>	13. Рівень виробництва фірми, за якого її середній продукт досягає максимуму.	
	<i>14. середній продукт</i>	14. Економічний зв'язок суть якого полягає в тому, що у випадку збільшення затрат змінного ресурсу, за даної кількості постійних ресурсів, середній продукт змінного ресурсу зрештою почне зменшуватись.	
	<i>15. граничний продукт</i>	15. Практичні знання про способи поєднання факторів виробництва у процесі виготовлення економічних благ.	
	<i>16. крива загального продукту</i>	16. Теорія, що ґрунтується на використанні факторних моделей, які пов'язують обсяг виготовленої продукції із кількістю затрачених виробничих ресурсів.	
	<i>17. крива середнього продукту</i>	17. Економічний зв'язок суть якого полягає в тому, що за даної кількості постійного ресурсу, збільшення виробником затрат змінного ресурсу, відразу чи з певної точки його затрат, спричинятиме зменшення приросту загального продукту.	
	<i>18. крива граничного продукту</i>	18. Стадія від'ємної граничної продуктивності.	
	<i>19. інтенсивна межа виробництва</i>	19. Фактори виробництва, кількість яких неможливо змінити в межах визначеного періоду часу.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>20. екстенсивна межа виробництва</i>	20. Додатковий обсяг продукції від збільшення затрат змінного фактора виробництва на одну одиницю за інших незмінних умов.	
	<i>21. перша стадія виробництва</i>	21. Період часу достатній для того, щоб виробник міг при потребі змінити обсяги всіх задіяних ресурсів, у тому числі і виробничі потужності.	
	<i>22. друга стадія виробництва</i>	22. Технологічно ефективний спосіб виробництва, за якого альтернативна вартість використаних виробничих ресурсів для певного обсягу продукції є мінімальною.	
	<i>23. третя стадія виробництва</i>	23. Лінія, що відображає зв'язок між затратами змінного фактора виробництва і кількістю продукту фірми.	
	<i>24. точка спадної середньої продуктивності</i>	24. Процес поєднання економічних ресурсів з метою виготовлення продуктів, що задовольняють матеріальні потреби людей.	
	<i>25. закон спадної віддачі</i>	25. Стадія максимальної загальної продуктивності.	
	<i>26. точка спадної граничної продуктивності</i>	26. Часовий період, у межах якого виробник може змінювати обсяги виробництва за рахунок змін у затратах лише деяких ресурсів.	
	<i>27. закон спадної середньої віддачі</i>	27. Затрати змінного фактора виробництва, які розмежовують другу і третю стадії виробництва.	
	<i>28. дуже довгий (тривалий) період</i>	28. Математична функція, яка визначає можливий обсяг виробництва в межах фірми або економіки країни за даних ресурсів і технології.	

№	Термін	Визначення	№
	29. двофакторна виробнича функція	29. Спосіб виробництва, за якого потрібний обсяг продукції виготовляють з використанням меншої кількості принаймні одного ресурсу.	
	30. виробнича функція Коба - Дугласа	30. Обсяг виробленої продукції, що припадає на одиницю затрат деякого ресурсу.	

Виберіть правильну відповідь

1. Коли крива TP досягає свого максимуму, то:
  - а) $AP_L = 0$;
  - б) $MP_L = 0$;
  - в) $AP_L = MP_L$;
  - г) $MP_L < 0$;
  - д) усі відповіді неправильні.
2. Закон спадної віддачі діє:
  - а) в миттєвому часовому періоді;
  - б) в короткостроковому періоді;
  - в) в довгостроковому періоді;
  - г) в дуже довгому (тривалому) періоді.
3. Яке з тверджень є помилковим:
  - а) TP досягає максимуму, коли $AP_L = MP_L$;
  - б) $AP_L = MP_L$, коли AP_L є максимальним;
  - в) крива MP_L перебуває над кривою AP_L доти, доки крива AP_L не досягне максимального значення;
  - г) усі твердження є правильними.
4. Яка з названих подій відбувається у короткостроковому періоді:
  - а) фірма X запровадила новітню технологію;
  - б) фірма X найняла ще 5 працівників;
  - в) фірма X побудувала новий завод;

- г) жодна з перелічених подій не може відбутися у короткому періоді;
- д) усі відповіді неправильні.

5. *Послідовні збільшення кількості однаково ефективних працівників, зайнятих на одному гектарі сільгоспугідь, мають зрештою спричинити зменшення граничної продуктивності додаткових працівників через:*

- а) зміну пропорції між змінними і постійними ресурсами;
- б) виплату вищих зарплат, щоб привабити більше працівників;
- в) виплату нижчих зарплат, які є наслідком збільшення пропозиції праці;
- г) надлишок землі порівняно з кількістю працівників;
- д) усі відповіді неправильні.

Задачі

1. На основі табличних даних побудуйте криві загального, середнього і граничного продукту.

Кількість праці, L , од.	Загальний продукт, TP , од.	Середній продукт, AP_L , од.	Граничний продукт, MP_L , од.
0	0	-	
			15
1	15	15,0	
			19
2	34	17,0	
			14
3	48	16,0	
			12
4	60	15,0	
			2
5	62	12,4	

2. Заповніть пропущені у таблиці місця.

Кількість використовуваної праці	Загальний продукт TP	Середній продукт AP	Граничний продукт MP
3	...	20	–
4	80	...	...
5	...	...	10
6	95	...	...

◀ДРУГЕ заняття▶

1. **Аналіз виробництва у довгостроковому періоді. Види виробничої функції:**
  - а) ізокванта та карта ізоквант;
  - б) граничний коефіцієнт технологічного заміщення;
  - в) види виробничої функції.
2. **Закон ефекту масштабу виробництва та форми його прояву:**
  - а) зростаючий ефект масштабу;
  - б) спадний ефект масштабу;
  - в) незмінний ефект масштабу.
3. **Ізокоста. Рівновага виробника:**
  - а) ізокоста;
  - б) мінімізація витрат виробництва;
  - в) траєкторія розвитку фірми.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. *С.М. Панчишина, П.І. Островерха*. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 115-132.
2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. *О.З.Ватаманюка*. – Львів: «Інтелект-Захід, 2010. – С. 291-294.
3. *Островерх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 261-273.
4. *Піндайк Р., Рубінфелд Д.* Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 160-163, 172-181.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке ізокванта та які її властивості? Охарактеризуйте карту ізоквант.
2. Для чого економісти використовують граничний коефіцієнт технологічного заміщення.
3. Порівняйте окремі види виробничої функції?
4. Розкрийте зміст закону ефекту масштабу.
5. Проаналізуйте властивості ізокости.
6. Що розуміють під станом рівноваги виробника та яким чином можна його досягнути?
7. Як будують криву, що визначає траєкторію розвитку фірми?
8. Поясніть, чому відрізняються форми ізоквант неокласичної виробничої функції та виробничої функції Леонтьєва.
9. Чому закон спадної граничної продуктивності, зазвичай починає діяти з деякого рівня затрат змінного фактора виробництва.
10. Фірма збільшує капітал від 100 до 150 одиниць, працю – від 500 до 650, випуск продукції збільшується від 200 до 250 одиниць. Який ефект масштабу має місце в цьому випадку?
11. За даного рівня виробництва граничний продукт праці дорівнює 50 одиниць, а граничний продукт капіталу – 100 одиниць. Визначити граничний коефіцієнт технологічного заміщення капіталу працею.
12. У довгостроковому періоді фірма подвоїла затрати праці і капіталу. Покажіть, що за постійного ефекту масштабу середні продукти праці і капіталу залишаться постійними.

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. ізокванта</i>	1. Комбінація виробничих ресурсів, яка забезпечує фірмі потрібний обсяг виробництва з найменшими витратами.	
	<i>2. карта ізоквант</i>	2. Запровадження фірмами нових методів виробництва та техно-	

№	Термін	Визначення	№
		логій, які зменшують їхні витрати на виготовлення одиниці продукції, а відтак, підвищують ефективність виробництва.	
	<i>3. граничний коефіцієнт технологічного заміщення</i>	3. Лінія, що відображає різні комбінації факторів виробництва, загальні витрати на придбання яких для виробника є однаковими.	
	<i>4. неокласична виробнича функція</i>	4. Процес відкриття та використання нових знань у господарському житті.	
	<i>5. виробнича функція Леонтєєва</i>	5. Сучасні галузі, які випускають продукцію на базі найновіших досягнень науки та техніки, в яких частка видатків на наукові дослідження із вдосконалення технології і продукції становить не менше 5 % усіх витрат.	
	<i>6. лінійна виробнича функція</i>	6. Удосконалення техніки і технології, що потребує більшої кількості капіталу для виробництва певної кількості продукту.	
	<i>7. закон ефекту масштабу виробництва</i>	7. Діяльність, що забезпечує науково-технічний прогрес.	
	<i>8. зростаючий ефект масштабу</i>	8. Лінія, яка показує, як змінюватимуться співвідношення факторів виробництва, що забезпечують мінімальні витрати за різних рівнів випуску продукції.	
	<i>9. незмінний ефект масштабу</i>	9. Відношення сукупного капіталу до робочої сили.	
	<i>10. спадний ефект масштабу</i>	10. Набір кривих, що показують, які кількості обох ресурсів	

№	Термін	Визначення	№
		потрібно залучити виробникові для виготовлення заданих обсягів продукції.	
	<i>11. ізокоста</i>	11. Економічний зв'язок, який відбиває зміни економічної ефективності фірми при зростанні масштабів її господарської діяльності.	
	<i>12. точка рівноваги виробника</i>	12. Виробнича функція для якої граничний коефіцієнт технологічного заміщення змінюється.	
	<i>13. траєкторія розвитку фірми</i>	13. Виробнича функція для якої у точці найкращого вибору виробника граничний коефіцієнт технологічного заміщення визначити неможливо.	
	<i>14. технологічний прогрес</i>	14. Підвищення економічної ефективності при збільшенні масштабів господарської діяльності.	
	<i>15. науково-технічний прогрес</i>	15. Удосконалення техніки і технології, що дає змогу виробляти більшу кількість продукту за сталої кількості капіталу (або ж таку кількість продукту за меншої кількості капіталу).	
	<i>16. наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки</i>	16. Усі можливі найменш затратні комбінації двох факторів виробництва, що забезпечують фірмі виготовлення однакової кількості певного продукту.	
	<i>17. наукові галузі</i>	17. Поступ у виробничих можливостях, що підвищує	

№	Термін	Визначення	№
		ефективність праці.	
	<i>18. капіталомісткий технічний прогрес</i>	18. Виробнича функція, для якої граничний коефіцієнт технологічного заміщення є постійною величиною.	
	<i>19. капіталоощадний технічний прогрес</i>	19. Відсутність зростання економічної ефективності у результаті збільшення масштабів господарської діяльності.	
	<i>20. капіталоозброєність</i>	20. Виражений коефіцієнтом ступінь готовності виробника замінити один ресурс іншим за сталого обсягу виробництва.	
	<i>21. трудоощадний науково-технічний прогрес</i>	21. Зниження економічної ефективності при збільшенні масштабів господарської діяльності.	

Виберіть правильну відповідь

- Якщо зростання витрат фірми на 20% спричинило збільшення її обсягу виробництва на 25%, то в цьому разі простежуватиметься:
  - негативний ефект масштабу;
  - позитивний ефект масштабу;
  - постійний ефект масштабу;
  - закон спадної віддачі;
  - усі відповіді неправильні.
- Чому дорівнює граничний продукт праці, якщо виробнича функція фірми має такий вигляд: $Q = LK^2$?
  - K^2 ;
  - L ;

- в) $2LK$;
- г) LK ;
- д) усі відповіді неправильні.

3. *Заміщення одного фактора виробництва іншим відбувається:*

- а) у випадку переміщення по ізокванті та ізокості;
- б) у випадку переміщення тільки по ізокості;
- в) тільки у випадку спадної продуктивності фактора виробництва;
- г) у випадку переміщення по заданій траєкторії розвитку фірми;
- д) усі відповіді неправильні.

4. *Ізокванта – це:*

- а) крива, що характеризує різні комбінації двох ресурсів, використання яких забезпечує однаковий рівень витрат виробництва;
- б) крива, що характеризує обсяг продукції, який отримує фірма, використовуючи даний обсяг ресурсів;
- в) крива, що характеризує різні найменш затратні комбінації двох ресурсів, використання яких забезпечує однаковий обсяг випуску фірми;
- г) правильні відповіді а) і в);
- д) усі відповіді неправильні.

5. *Фірма, для якої виробнича функція має вигляд $Q = 4L + 6\sqrt{K}$, за рівнів затрат 5 одиниць праці та 9 одиниць капіталу може виробити продукції:*

- а) 74 одиниці;
- б) 38 одиниць;
- в) 42 одиниці;
- г) 36 одиниць;
- д) правильної відповіді немає.

Задачі

1. Виробнича функція фірми має такий вигляд: $Q = KL^2$. Визначте граничний і середній продукти праці, якщо $K = 10$, а $L = 20$.
2. Обчисліть граничний коефіцієнт технологічного заміщення капіталу працею, якщо відома виробнича функція фірми ($Q = KL$) та затрати капіталу ($K = 25$) і праці ($L = 100$).

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА

1. Суть та види витрат виробництва:

- а) сутність витрат виробництва;
- б) види витрат виробництва;
- в) трансакційні витрати.

2. Короткострокові витрати виробництва:

- а) короткострокові витрати виробництва та їх види;
- б) аналіз короткострокових витрат виробництва;
- в) взаємозв'язки між окремими видами короткострокових витрат виробництва;

3. Довгострокові витрати виробництва:

- а) види довгострокових витрат виробництва;
- б) криві довгострокових витрат і ефект масштабу виробництва;
- в) визначення оптимального обсягу виробництва фірми у довгостроковому періоді.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. *С.М. Панчишина, П.І. Острроверха*. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 133-171.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. *О.З.Ватаманюка*. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 296-302.
- 3. *Крупка М.І., Острроверх П.І., Реверчук С.К.* Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 216-228.

4. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 197-200, 204-223.
5. Островерх П.І. Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 242-244, 253-260, 273-290.

Контрольні запитання і завдання

1. Який існує зв'язок між формою кривої довгострокових середніх витрат та структурою галузі?
2. У чому полягає відмінність між явними та неявними витратами виробництва?
3. Дайте визначення альтернативних витрат?
4. У чому полягає різниця між довгостроковим та короткостроковим періодом у діяльності фірми?
5. Як змінюється величина постійних витрат виробництва у випадку збільшення виробничих потужностей підприємства?
6. З якими варіантами вибору зустрічаються підприємці у довгостроковому періоді?
7. Який взаємозв'язок існує між законом спадної граничної продуктивності та формою кривої середніх змінних витрат виробництва?
8. Який взаємозв'язок існує між законом спадної граничної продуктивності і кутом нахилу кривої короткострокових граничних витрат?
9. Чому крива граничних витрат MC у короткостроковому періоді перетинає криві середніх загальних витрат ATC і середніх змінних витрат AVC у точках їхнього мінімуму?
10. Як буде змінюватися величина середніх змінних витрат AVC , якщо граничні витрати MC даного виробництва збільшуються?
11. Чи може крива довгострокових граничних витрат MC набувати вигляду прямої лінії? Якщо може, то чому?
12. Що таке мінімально ефективний розмір підприємства і як він впливає на структуру галузі?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. альтернативні витрати</i>	1. Такі ресурси, за які потрібно платити, навіть якщо фірма вирішить виробляти нульовий випуск.	
	<i>2. явні (бухгалтерські) витрати</i>	2. Короткострокові загальні витрати, що припадають на одиницю випуску готової продукції.	
	<i>3. кошторис витрат</i>	3. Витрати, які фірма не в змозі відшкодувати, якщо, наприклад, припинить свою діяльність та вийде з галузі.	
	<i>4. неявні витрати</i>	4. Галузі виробництва, що виробляють товар, на ринку якого співпрацює відносно велика кількість малих фірм.	
	<i>5. зовнішні витрати</i>	5. Приріст загальних витрат у результаті виробництва додаткової одиниці продукції.	
	<i>6. приватні витрати</i>	6. Економічні витрати, які супроводжують процес виробництва фірми у короткостроковому періоді.	
	<i>7. суспільні витрати</i>	7. Та частина загальних витрат виробництва, величина яких не змінюється зі зміною обсягу виробництва.	
	<i>8. транзакційні витрати</i>	8. Короткострокові загальні змінні витрати, що припадають на одиницю випуску готової продукції.	
	<i>9. короткострокові загальні витрати виробництва</i>	9. Бухгалтерські витрати, що припадають на одиницю готової продукції.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>10. постійні фактори виробництва</i>	10. Розрахунок фірмою структури витрат виробництва в межах визначеного періоду часу.	
	<i>11. загальні постійні витрати виробництва</i>	11. Галузі виробництва, що виробляють товар, на ринку якого співпрацює невелика кількість виробників.	
	<i>12. квазіпостійні витрати виробництва</i>	12. Приріст довгострокових загальних витрат унаслідок зміни обсягу випуску продукції на одну одиницю.	
	<i>13. незворотні витрати</i>	13. Та частина витрат економічної діяльності, яка припадає на тих, хто здійснює цю діяльність.	
	<i>14. короткострокові загальні змінні витрати виробництва</i>	14. Платежі фірми за ресурси, - сировину, паливо, матеріали, напівфабрикати, електроенергію, працю, капітал тощо, які вона купила на ринках.	
	<i>15. середні постійні витрати виробництва</i>	15. Витрати, пов'язані із використанням у виробництві тих економічних ресурсів, які є власністю фірми (земля, будівлі, капітальне обладнання, праця, підприємницький хист тощо).	
	<i>16. короткострокові середні змінні витрати</i>	16. Економічні витрати, які обслуговують процес виробництва фірми у короткостроковому періоді.	
	<i>17. короткострокові середні загальні витрати</i>	17. Властивість факторів виробництва, які технологічно не можуть бути збільшені або зменшені на відносно невелику	

№	Термін	Визначення	№
		величину (наприклад енерготурбіни, автобуси тощо).	
	<i>18. короткострокові граничні витрати виробництва</i>	18. Сума приватних та зовнішніх витрат виробництва.	
	<i>19. довгострокові середні витрати виробництва</i>	19. Відокремлена виробнича одиниця в економіці, яка купує ресурси для виробництва товару або послуги з метою вилучення прибутку і володіє та керує одним або декількома підприємствами.	
	<i>20. довгострокові граничні витрати</i>	20. Загальні постійні витрати, що припадають на одиницю готової продукції.	
	<i>21. неподільність</i>	21. Та частина альтернативних витрат, за які фірма не несе відповідальності й які припадають на інших членів суспільства.	
	<i>22. висококонцентровані галузі виробництва</i>	22. Це такі витрати, які не залежать від обсягу випуску продукції, однак фірма оплачує їх тільки за умови, що цей обсяг випуску не дорівнює нулю.	
	<i>23. неконцентровані галузі виробництва</i>	23. Та частина загальних витрат виробництва, величина яких змінюється із зміною обсягу виробництва продукції.	
	<i>24. середні бухгалтерські витрати</i>	24. Витрати виробництва, що припадають на одиницю випущеної продукції за умови, що обсяги використання всіх залучених факторів виробництва є змінними.	
	<i>25. короткострокові витрати</i>	25. Витрати пов'язані зі сферою обміну та передачею прав	

№	Термін	Визначення	№
		власності; витрати користування ринковим механізмом, пов'язані з пошуком інформації, веденням переговорів між економічними агентами про умови передачі прав власності, вимірювання властивостей товару чи послуги, специфікацією і захистом прав власності, подоланням опортуністичної поведінки контрагентів.	
	26. довгострокові витрати	26. Кількість одного блага, якою необхідно пожертвувати для того, щоб можна було виробити додаткову одиницю іншого блага.	
	27. фірма	27. Та частина загальних витрат виробництва, величина яких змінюється із зміною обсягу виробництва продукції.	

Виберіть правильну відповідь

- Середні загальні витрати досягають мінімального значення за обсягу виробництва, коли:
  - $TVC = TFC$;
  - $AVC = MC$;
  - $ATC = MC$;
  - $EP = 0$;
  - усі відповіді неправильні.
- Яке із наведених рівнянь є неправильним?
  - $ATC = AFC + AVC$;
  - $TC = AFC + TVC$;
  - $TFC = TC - TVC$;
  - $AVC = ATC - AFC$;
  - усі відповіді неправильні.

3. Яка з наступних кривих, зазвичай, не має висхідної частини?
- а) ATC ;
  - б) AFC ;
  - в) AVC ;
  - г) MC ;
- д) жодна з цих кривих не має висхідної частини.
4. Якщо зростання витрат фірми на 20% спричинило збільшення її обсягу виробництва на 25%, то в цьому разі простежуватиметься:
- а) негативний ефект масштабу;
  - б) позитивний ефект масштабу;
  - в) постійний ефект масштабу;
  - г) закон спадної віддачі;
- д) усі відповіді неправильні.
5. Графічно середні змінні витрати – це відстань по вертикалі між кривими:
- а) ATC і AVC ;
  - б) ATC і AFC ;
  - в) AVC і AFC ;
  - г) ATC і MC ;
- д) усі відповіді неправильні.

Задачі

- Взуттєва фабрика впродовж місяця виготовляє 15 тис. пар взуття. Для цього періоду часу загальні постійні витрати становлять 600 тис. грн., а загальні змінні витрати – 900 тис. грн. Обчисліть середні загальні витрати і середні змінні витрати.
- Намалюйте криві TC , TVC , TFC , ATC , AVC , AFC , MC у короткостроковому періоді для виробничої функції $Q = 3KL$, де K – постійний фактор виробництва, причому $K = 2$, $P_K = 3$, $P_L = 2$.

ВИТОРГ І ПРИБУТОК ФІРМИ

1. Виторг фірми:

- а) сутність виторгу фірми та його види;
- б) криві виторгу фірми;
- в) взаємозв'язки між загальним, середнім та граничним виторгом.

2. Прибуток фірми та його види:

- а) сутність економічного прибутку;
- б) бухгалтерський прибуток;
- в) нормальний прибуток фірми.

3. Максимізація економічного прибутку:

- а) теорії фірми;
- б) методи максимізації економічного прибутку, точка втечі фірми з ринку;
- в) парадокс прибутку.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. *С.М. Панчишина, П.І. Острове́рха*. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 172-200.
- 2. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка / За ред. *З.Ватаманюка і С.Панчишина*. – К.: Альтернативи, 2005. – С. 455-464.
- 3. *Крупка М.І., Острове́рх П.І., Реверчук С.К.* Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 228-245.
- 4. *Острове́рх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 244-247.

Контрольні запитання і завдання

1. Проаналізуйте взаємозв'язки між окремими видами прибутку та витрат виробництва фірми.
2. «Для отримання максимального прибутку фірмі необхідно продати максимальну кількість продукції». Чи вірне це твердження? Якщо так, то чому?
3. В чому полягає відмінність між економічним та бухгалтерським прибутком?
4. Чи повинна конкурентна фірма згорти своє виробництво, якщо її економічний прибуток дорівнює нулю?
5. Чи може економічний прибуток фірми бути більшим від її бухгалтерського прибутку?
6. Яке співвідношення існує між кутами нахилу графіків функцій граничного виторгу та середнього виторгу (за умови, що функція попиту є лінійною)?
7. За якого співвідношення середніх витрат виробництва та ціни готової продукції перед фірмою постає завдання мінімізації її збитків?
8. Чи буде отримувати фірма нормальний прибуток, якщо її економічний прибуток дорівнює нулю?
9. Поясніть, чому крива попиту на продукт фірми є одночасно і кривою середнього виторгу цієї фірми?
10. Що являє собою репрезентативна фірма, і чи може вона отримувати економічний прибуток у довгостроковому періоді у конкурентній галузі?
11. Поясніть, чому обсяг виробництва фірми, за якого крива граничного виторгу перетинає криву граничних витрат знизу, не є таким, що максимізує прибуток цієї фірми.
12. Проаналізуйте взаємозв'язки між окремими видами виторгу неконкурентної фірми та ціною еластичністю попиту (попит на продукт фірми задається лінійним рівнянням).

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. загальний виторг</i>	1. Точка перетину кривих <i>MR</i> і <i>MC</i> , яка визначає оптимальний обсяг виробництва та рівень ціни, який дозволяє фірмі максимізувати прибуток.	
	<i>2. середній виторг</i>	2. Організація, якою володіють і управляють люди, що прагнуть отримати прибуток через вироблення та продаж товарів і послуг.	
	<i>3. граничний виторг</i>	3. Точка, яка відповідає такому обсягу виробництва, за якого ціна дорівнює короткостроковим середнім змінним витратам виробництва.	
	<i>4. економічний прибуток</i>	4. Економічний прибуток, що припадає на одиницю реалізованої продукції фірми.	
	<i>5. бухгалтерський прибуток</i>	5. Економічний прибуток у конкурентних галузях у довгостроковому періоді неминує прямує до нуля.	
	<i>6. нормальний прибуток</i>	6. Різниця між загальним виторгом і явними (бухгалтерськими) витратами виробництва.	
	<i>7. фірма</i>	7. Відбиває поточну вартість потоку дивідендів, яку їхні власники розраховують отримувати від корпорації.	
	<i>8. умова максимізації прибутку першого порядку (необхідна)</i>	8. Відповідає такому обсягу виробництва фірми, за якого вона максимізує прибуток, і за жодного іншого обсягу виробництва фірма не може отримати більший прибуток.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>9. Точка Курно</i>	9. Виторг від продажу фірмою однієї одиниці продукції.	
	<i>10. точка локального мінімуму прибутку</i>	10. Прибуток фірми максимальний тоді, коли нахил лінії граничних витрат MC більший від нахилу лінії граничного виторгу MR , тобто крива MC повинна перетинати криву MR знизу.	
	<i>11. умова максимізації прибутку другого порядку (достатня)</i>	11. За інших однакових умов кожна додаткова одиниця продукції додає для фірми чимраз менше прибутку.	
	<i>12. середній економічний прибуток</i>	12. Прибуток фірми максимальний за такого обсягу виробництва, коли граничний виторг дорівнює граничним витратам.	
	<i>13. граничний економічний прибуток</i>	13. Мінімальний прибуток, який повинен заробити підприємець для того, щоб у нього був стимул залишатися у певному бізнесі; це плата підприємцю за його підприємницькі здібності щодо управління капіталом на власному підприємстві.	
	<i>14. закон спадного граничного прибутку</i>	14. Приріст загального виторгу фірми, отриманий продавцем у результаті зниження ціни та збільшення кількості продажу продукції на одну одиницю.	
	<i>15. точка глобального максимуму прибутку</i>	15. Фірма, криві витрат якої умовно вважаються типовими для всіх фірм певної галузі.	
	<i>16. точка закриття фірми</i>	16. Сума грошей, яку отримує фірма від продажу деякої кількості виготовленої продукції.	

№	Термін	Визначення	№
	17. репрезентативна фірма	17. Точка перетину кривих MR і MC за такого обсягу виробництва, коли фірма не тільки не максимізує прибуток, а більше того, цьому обсягу виробництва відповідає найнижче значення прибутку: крива MR перетинає криву MC , наближаючись до неї знизу.	
	18. парадокс прибутку	18. Додатковий прибуток, який отримує фірма в результаті продажу додаткової одиниці продукції.	
	19. ціна акції	19. Поточна вартість очікуваного потоку прибутків фірми.	
	20. загальна ринкова вартість фірми	20. Різниця між загальним виторгом і загальними витратами виробництва фірми.	

Виберіть правильну відповідь

1. Яке з тверджень є правильним:

а) $AEP = P - AVC$;

б) $AEP = P + ATC$;

в) $AEP = \frac{EP}{Q}$;

г) $AEP = ATC - P$;

д) усі твердження неправильні.

2. Яке з тверджень є помилковим:

а) $MEP = MR - MC$;

б) $MEP = \frac{\Delta EP}{\Delta Q}$;

г) $MEP = MR + MC$;

- д) усі твердження неправильні.
3. *Якщо фірма виявляє, що її граничний виторг перевищує граничні витрати за даного рівня випуску продукції, то її прибуток може бути збільшений, якщо:*
- а) збільшувати обсяг випуску продукції;
  - б) зменшувати обсяг випуску продукції;
  - в) зміна обсягу випуску продукції не впливатиме на економічний прибуток;
  - г) правильні відповіді а) і б);
  - д) усі твердження неправильні.
4. *Припустимо, що фірма може продати 10 од. продукції за ціною 50 грн., але продаж 11 од. викликає зниження ціни до 49 грн. Граничний виторг при збільшенні обсягу реалізації від 10 до 11 од. становить:*
- а) 1 грн.;
  - б) 50 грн.;
  - в) 49 грн.;
  - г) 39 грн.;
  - д) 539 грн.
5. *Фірма випускає і продає такий обсяг продукції, за якого граничний виторг дорівнює 160 грн., граничні витрати дорівнюють 100 грн., а середні загальні витрати становлять 180 грн. Для того, щоб максимізувати економічний прибуток виробник повинен:*
- а) підвищити собівартість і зменшити обсяг виробництва;
  - б) підвищити собівартість і збільшити обсяг виробництва;
  - в) підвищити собівартість і зберегти обсяг виробництва;
  - г) знизити собівартість і зменшити обсяг виробництва;
  - д) знизити собівартість і збільшити обсяг виробництва.

Задачі

1. Фірма виробляє 300 тис. пар взуття за рік. Її середні змінні витрати становлять 90 грн., а середні загальні витрати – 100 грн.

Ринкова ціна однієї пари взуття – 120 грн. Обчисліть річний економічний прибуток фірми.

2. Функція попиту на продукт фірми задається рівнянням: $P = 100 - Q$, а її загальні витрати виробництва задаються рівнянням: $TC = Q^2 + 16$. Визначте обсяг виробництва цієї фірми, який дозволить максимізувати її економічний прибуток.

Тема 8

ДОСКОНАЛА КОНКУРЕНЦІЯ І ЧИСТА МОНОПОЛІЯ

◀ ПЕРШЕ заняття ▶

1. Ринкова структура та її типи:

- а) суть ринкової структури;
- б) класифікація ринкових структур;
- в) реальні та ідеальні ринкові структури.

2. Поведінка конкурентної фірми у короткостроковому періоді:

- а) досконала конкуренція;
- б) максимізація прибутку конкурентної фірми у короткостроковому періоді;
- в) умови прибутковості, збитковості та згортання виробництва конкурентною фірмою у короткостроковому періоді.

3. Поведінка конкурентної фірми у довгостроковому періоді:

- а) максимізація прибутку конкурентної фірми у довгостроковому періоді;
- б) рівновага конкурентної фірми на галузевому ринку досконалої конкуренції;
- в) крива пропозиції конкурентної галузі у довгостроковому періоді.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. С. 201-204, 206-217.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 306-313.

3. *Крупка М.І., Островерх П.І., Реверчук С.К.* Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 246-248, 259-267.
4. *Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л.* Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу *Тяня Панчишина*. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 224-257.
5. *Островерх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 291-305.

Контрольні запитання і завдання

1. Перелічіть відмінні риси досконалої та чистої монополії.
2. Досконала конкуренція і чиста монополія рідко зустрічаються в реальній економіці, проте їх аналізують в підручниках з мікроекономіки. Чи доцільно це робити?
3. Чому крива попиту на продукт конкурентної фірми є досконало еластичною, тоді як ринкова крива попиту на цей продукт має негативний нахил?
4. Чому досконалу конкуренцію і чисту монополію називають ідеальними ринковими структурами?
5. Проаналізуйте зв'язок між кривою граничних витрат конкурентної фірми та її індивідуальною кривою пропозиції у короткостроковому періоді.
6. Чому крива попиту на продукт конкурентної фірми збігається з її кривою граничного виторгу?
7. Проаналізуйте зв'язок між кривими пропозиції конкурентної галузі у короткостроковому і довгостроковому періодах.
8. Наведіть приклади галузей зі спадними витратами. Чому довгострокова крива пропозиції такої галузі є спадною?
9. За якої умови конкурентна фірма повинна припинити виробництво у короткостроковому періоді?
10. Як будують криву пропозиції конкурентної галузі у короткостроковому періоді?

11. Наведіть відомі Вам визначення ринку та класифікації видів ринку.
12. Якою є умова максимізації економічного прибутку конкурентної фірми?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. ринок</i>	1. Сума кривих пропозиції усіх фірм, що працюють у конкурентній галузі.	
	<i>2. структура ринку</i>	2. Правило, згідно з яким фірма за умов чистої конкуренції максимізуватиме свій економічний прибуток або мінімізуватиме свої збитки внаслідок виробництва такого обсягу продукції, за якого ціна продукту дорівнює граничним витратам, за умови, що ціна дорівнює середнім змінним витратам або вища за них в короткостроковому періоді і дорівнює середнім загальним витратам або вища за них у довгостроковому періоді.	
	<i>3. досконало конкурентний ринок</i>	3. Надходження від продажу однієї одиниці продукту.	
	<i>4. досконала конкуренція</i>	4. Випадок, коли зміна величини пропозиції не потребує зміни ціни продукту або ресурсу; випадок, коли продавці пропонуватимуть стільки продукту або ресурсу, скільки покупці готові купувати за незмінною ціною.	
	<i>5. конкурентна фірма</i>	5. Обсяг виробництва, за якого ціна дорівнює середнім змінним витратам.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>6. неконкурентна фірма</i>	6. Обсяг виробництва за якого загальний виторг дорівнює загальним витратам.	
	<i>7. ринкова (монопольна) влада</i>	7. Відрізок кривої граничних витрат, що перебуває над кривою середніх змінних витрат.	
	<i>8. ідеальні ринкові структури</i>	8. Сукупність умов взаємодії учасників та ціноутворення на ринку, яка визначається такими характеристиками: 1) кількість учасників з боку попиту і пропозиції, а також частка кожного з учасників у ринковому обсязі попиту або пропозиції – це визначає можливості кожного учасника впливати на ринкові ціни; 2) ступінь однорідності продукції на ринку; 3) умови входження нових фірм на ринок та виходу фірм з ринку; 4) умови взаємодії продавців між собою та покупців між собою, тобто можливості вироблення спільної стратегії на ринку; 5) можливості отримання необхідної інформації для визначення оптимальної поведінки на ринку.	
	<i>9. реальні ринкові структури</i>	9. Зміна у загальному виторгу фірми, спричинена зміною в кількості проданої продукції на одну одиницю.	
	<i>10. загальний виторг</i>	10. Ринок з найвищим рівнем конкуренції.	
	<i>11. середній виторг</i>	11. Фірма, що має змогу впливати на ціну товару, який вона постачає на ринок.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>12. граничний виторг</i>	12. Досконала конкуренція і чиста монополія.	
	<i>13. правило $P = MC$</i>	13. Випадок, коли зміна величини попиту не потребує зміни ціни товару; випадок, коли покупці готові купувати весь наявний на ринку товар за незмінною ціною.	
	<i>14. точка мінімізації збитків конкурентної фірми</i>	14. Здатність виробника підвищувати ціну на свій продукт з метою збільшення прибутку.	
	<i>15. крива короткострокової пропозиції конкурентної фірми</i>	15. Механізм взаємодії покупців і продавців товару, який забезпечує обмін відповідними правами власності.	
	<i>16. точка беззбитковості, або нульового економічного прибутку</i>	16. Сума грошей, яку фірма отримує від продажу певної кількості продукту.	
	<i>17. галузева крива короткострокової пропозиції</i>	17. Такі обсяг випуску продукції і ціна, які дають змогу фірмі у конкурентній галузі отримувати нульовий економічний прибуток.	
	<i>18. рівновага конкурентної фірми в довгостроковому періоді</i>	18. Монополістична конкуренція та олігополія.	
	<i>19. досконало еластична пропозиція</i>	19. Фірма, що є ціноберцем і не може впливати на ціну товару, який вона виробляє.	
	<i>20. досконало еластичний попит</i>	20. Конкуренція, яка досягається за наявності такої значної кількості незалежних виробників, постачальників і продавців, що жоден з них не може помітно впливати на ринкову ціну через зміну кількості виробленої продукції.	

Виберіть правильну відповідь

1. *Який із перелічених товарних ринків найбільше відповідає умовам досконалої конкуренції?*
  - а) літаків;
  - б) пива;
  - в) безалкогольних напоїв;
  - г) сільськогосподарської продукції;
  - д) бензину.

2. *Поняття досконалої конкуренції передбачає, що:*
  - а) багато фірм випускають однорідну продукцію;
  - б) багато покупців купують продукт;
  - в) продавці і покупці володіють повною інформацією про ринок;
  - г) вхід у галузь і вихід з неї є вільними;
  - д) усі відповіді правильні.

3. *Яке із зазначених тверджень не характеризує досконалу конкуренцію?*
  - а) фірма знаходиться у стані рівноваги, коли: $MR = MC$;
  - б) крива MC перетинає криву ATC у точці її мінімального значення;
  - в) крива попиту на продукт фірми є спадною;
  - г) криві ATC і MC , зазвичай, мають дугоподібну форму;
  - д) крива попиту на продукт фірми є горизонтальною лінією.

4. *Крива попиту на продукт досконало конкурентної фірми є:*
  - а) спадною;
  - б) висхідною;
  - в) вертикальною лінією;
  - г) горизонтальною лінією;
  - д) усі відповіді правильні.
  - ж) усі відповіді неправильні.

5. *Для конкурентної фірми для будь-якого обсягу виробництва:*
  - а) $P = MR$;
  - б) $P < MR$;

- в) $P > MR$;
- г) правильні відповіді а) і в);
- д) усі відповіді неправильні.

Задачі

1. Обчисліть економічний прибуток конкурентної фірми, якщо відомо, що за оптимального обсягу її виробництва ($Q = 100\ 000$ одиниць) середні загальні витрати становлять 250 грн., середні змінні витрати – 200 грн., а ринкова ціна одиниці продукції цієї фірми становить 275 грн.
2. Визначіть оптимальний обсяг виробництва конкурентної фірми, якщо відомі функції загальних витрат: $TC = 100 + Q^2$ і граничних витрат: $MC = 2Q$ цієї фірми. Загальні постійні витрати становлять 100 грн., а ринкова ціна продукту, який виробляє фірма – 50 грн. Обчисліть економічний прибуток фірми для цього обсягу виробництва.

◀ДРУГЕ заняття▶

1. Чиста монополія та її види:

- а) монополія і монопсонія;
- б) природна монополія;
- в) двостороння монополія.

2. Визначення ціни та обсягу виробництва в умовах чистої монополії:

- а) максимізація прибутку монополіста у короткостроковому періоді;
- б) ринкова рівновага монополіста у короткостроковому періоді;
- в) ринкова рівновага монополіста у довгостроковому періоді.

3. Антимонопольне законодавство у світі та Україні:

- а) загальна характеристика монополізму в Україні;
- б) світове антимонопольне законодавство;
- в) антимонопольне законодавство України.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 204-206, 217-230.
2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 315-323.
3. Крупка М.І., Островерх П.І., Реверчук С.К. Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 248-251, 267-276.
4. Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л. Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу Тяня Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 258-284.
5. Островерх П.І. Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 305-328.

Контрольні запитання і завдання

1. Поясніть, чому граничний виторг може бути замінений на ціну у рівності: $MR = MC$, якщо галузь є досконало конкурентною, і не може бути замінений, якщо галузь є чисто монополістичною?
2. Чи завжди монополія отримує економічний прибуток?
3. Простежте розвиток антимонопольного законодавства в Україні.
4. Який зміст вкладають у поняття «монопольна влада»?
5. Що являє собою природна монополія. Наведіть приклади природної монополії в Україні.
6. Схарактеризуйте окремі види цінової дискримінації.
7. Чому крива попиту на продукт чистої монополії є водночас і кривою ринкового попиту?
8. За яких умов фірма-монополіст може нести збитки?
9. Чому не можна побудувати криву пропозиції для фірми-монополіста?
10. Проаналізуйте зв'язок між еластичністю попиту за ціною і загальним виторгом монополії.
11. У чому полягає сутність двосторонньої монополії?
12. Чим відрізняється монополія від моносонії?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. чиста монополія</i>	1. Встановлення рівня ціни залежно від обсягів продажу товару.	
	<i>2. природна монополія</i>	2. Розглянута у 1945 році судова справа фірми «Алкоа»; суд ухвалив, що володіння монопольною владою – незалежно від того, наскільки прийнятно ця влада використовується, - є порушенням антитрестівських законів.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>3. патент</i>	3. Ринок, на якому одна фірма продає продукт, який не має близького замітника.	
	<i>4. авторські права</i>	4. Спосіб цінового регулювання природної монополії, який полягає у встановленні ціни (тарифу) на рівні середніх витрат.	
	<i>5. товарні знаки</i>	5. Законодавство, що встановлює правила поведінки на ринку, захищає підприємців від антиконкурентних дій суб'єктів ринку.	
	<i>6. монополія</i>	6. Спосіб цінового регулювання природної монополії, який полягає у встановленні ціни (тарифу) на рівні граничних витрат.	
	<i>7. моносонія</i>	7. Ситуація, коли кожному споживачеві встановлюють індивідуальну ціну на рівні його готовності платити за благо, тобто найвищу із цін, за якою споживач погоджується на купівлю певної одиниці товару або послуги.	
	<i>8. двостороння монополія</i>	8. Продаж одного продукту різним покупцям за різними цінами, коли різниця в цінах для різних покупців не виправдана різними витратами виробництва.	
	<i>9. патентні закони</i>	9. Встановлення фірмою цін у випадку, коли можна виділити кілька окремих груп споживачів, які відрізняються одна від одної своїм попитом, отже, і еластичністю попиту, тобто коли можна сегментувати ринок.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>10. закон Шермана</i>	10. Вид монополії, згідно з яким держава забезпечує авторам оригінальних творів виключне право на їх продаж чи використання.	
	<i>11. справа «Алкоа»</i>	11. Закони, які надають винахідникам та раціоналізаторам виняткове право на виробництво і продаж нового продукту або машини протягом визначеної кількості років.	
	<i>12. цінова дискримінація</i>	12. Спеціальні малюнки, назви чи символи, які представляють товар, послугу чи фірму.	
	<i>13. антимонопольне законодавство</i>	13. Ринок, на якому є лише один покупець товару, послуги або ресурсу.	
	<i>14. цінова дискримінація першого ступеня</i>	14. Федеральний антитрестівський закон (США), прийнятий 1890 року, який проголосив кримінальним злочином монополію, обмеження торгівлі, спроби і змови встановити монополію або обмежити торгівлю.	
	<i>15. цінова дискримінація другого ступеня</i>	15. Документ, який посвідчує авторство на винахід та виключне право на його використання впродовж певного терміну.	
	<i>16. цінова дискримінація третього ступеня</i>	16. Ринок, на якому єдиному продавцеві (монополії) протистоїть єдиний покупець (монопсонія).	
	<i>17. ціноутворення на рівні граничних витрат</i>	17. Напрямок державної політики, який передбачає втручання в	

№	Термін	Визначення	№
		роботу ринкової системи з метою підтримки конкуренції.	
	<i>18. ціноутворення на рівні середніх витрат</i>	18. Ринок, на якому кількість продавців така незначна, що кожен продавець спроможний впливати на загальну пропозицію і ціну товару або послуги.	
	<i>19. місцева природна монополія</i>	19. Галузь, в якій економія, зумовлена зростанням масштабу виробництва, настільки значна, що продукт може виробляти одна фірма за нижчих середніх витрат, ніж витрати декількох фірм.	
	<i>20. конкурентна політика</i>	20. Природна монополія, яка має певні територіальні межі вузьчі, ніж межі загальнонаціонального ринку.	

Виберіть правильну відповідь

1. *Монополіст, що максимізує прибуток, буде знижувати ціну на свій продукт, якщо:*
  - а) середні витрати зменшуються;
  - б) середні постійні витрати зменшуються;
  - в) витрати на рекламу зменшуються;
  - г) $MR > MC$;
  - д) $MR = TC$.

2. *Конкурентна фірма і монополія мають таку спільну рису:*
  - а) постачають на ринок диференційований продукт;
  - б) відсутні бар'єри входження в галузь;
  - в) за оптимального обсягу їхнього виробництва: $MC = MR$;
  - г) за оптимального обсягу їхнього виробництва: $MC = P$;
  - д) не мають жодної спільної риси.

3. Монополіст ніколи не буде виробляти ту кількість продукту, що відповідає нееластичній частині кривої попиту на нього, оскільки у цьому випадку:
- $MR > MC$;
  - $MR = 0$;
  - $P > MC$;
  - $P = ATC$;
  - $P = ATC$.
4. Продукт, який виробляє чиста монополія, зазвичай:
- не має близьких заміників
  - не потрібно рекламувати;
  - вимагає значних затрат на його виробництво
  - правильні відповіді а) і б);
  - усі відповіді неправильні.
5. Як змінюється граничний виторг монополії зі збільшенням нею обсягу виробництва (функція попиту на продукт монополії є стабільною і описується лінійним рівнянням):
- зростає;
  - знижується повільніше, ніж ціна продукту;
  - знижується швидше ціни;
  - не змінюється;
  - усі відповіді неправильні.

Задачі

- Обчисліть економічний прибуток монополії, яка продає продукцію за 13 грн. за одиницю. Обсяг її виробництва становить 2500 одиниць, а функція загальних витрат описується рівнянням: $TC = 2Q + 2Q^2$.
- Визначте максимальний загальний виторг монополії, якщо відома функція її граничного виторгу: $Q = 20 - 2P$.

Тема 9

МОНОПОЛІСТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ І ОЛІГОПОЛІЯ

1. Реальні ринкові структури:

- а) суть та особливості монополістичної конкуренції;
- б) нецінова конкуренція;
- в) особливості організації олігопольного ринку.

2. Поведінка виробника в умовах монополістичної конкуренції:

- а) еластичність попиту на продукт фірми в умовах монополістичної конкуренції;
- б) вибір ціни та обсягу виробництва монополістичною фірмою у короткостроковому та довгостроковому періодах;
- в) монополістична конкуренція та ефективність.

3. Моделі поведінки фірми в умовах олігополії:

- а) модель ламаної кривої попиту;
- б) теорія ігор і поведінка олігополії;
- в) ефективність олігополії.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. С.М. Панчишина, П.І. Острроверха. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 202-203, 231-289.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. О.З.Ватаманюка. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 257-260.
- 3. Крупка М.І., Острроверх П.І., Реверчук С.К. Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 325-336.

4. *Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л.* Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу *Тяня Панчишина*. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 285-330.
5. *Острроверх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 291-295.

Контрольні запитання і завдання

1. Дайте визначення монополістичної конкуренції та порівняйте її з ідеальними ринковими структурами.
2. Що таке диференціація продукту та як вона впливає на поведінку економічних суб'єктів?
3. Яким чином можуть ускладнити створення нової фірми в монополістично-конкурентній галузі патентування, ліцензування, заборона на використання товарних марок, знаків та авторські права?
4. Проаналізуйте можливі впливи на поведінку виробників нецінових чинників конкуренції.
5. Перелічіть чинники еластичності попиту на продукт фірми в умовах монополістичної конкуренції та поясніть механізм їх впливу.
6. Зобразіть графічно рівновагу монополістично-конкурентної фірми у довгостроковому періоді.
7. Поясніть позитивні і негативні впливи рекламної діяльності на виробників та споживачів.
8. Схарактеризуйте відомі Вам показники вимірювання ступеня ринкової влади?
9. Як впливає монополістична конкуренція на досягнення виробничої та розподільної ефективності?
10. Схарактеризуйте бар'єри входження в олігопольну галузь.
11. В якому випадку на олігопольному ринку можливою є цінова війна?
12. Що являє собою таємна змова на олігопольному ринку, які причини її виникнення?

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. олігополія</i>	1. Такий вид поведінки суб'єкта, за якої він ухиляється від дотримання контракту з метою отримання прибутку за рахунок партнерів.	
	<i>2. класична (жорстка) олігополія</i>	2. Якщо продавець А зменшить свій випуск на одну одиницю, то продавець В у відповідь збільшить свій випуск на ½ одиниці і навпаки.	
	<i>3. м'яка (розмита) олігополія</i>	3. Окремий вид джентльменської угоди, коли олігополісти координують свою поведінку в сфері цін, не вдаючись до прямої таємної змови: домінуюча фірма галузі ініціює зміни ціни, а решта фірм – конкурентне оточення – більш чи менш автоматично наслідують її цінову поведінку.	
	<i>4. коефіцієнт концентрації (CR)</i>	4. Гра, під час якої відбувається перерозподіл благ між учасниками, так, що виграш одних учасників є програшем інших.	
	<i>5. колективне домінування</i>	5. Коли кожен продавець на ринку самостійно ухвалює рішення про ціну та обсяг випуску своєї продукції.	
	<i>6. змагальний ринок</i>	6. Означає, що кожна фірма, ухвалюючи те чи інше рішення, знає, що її дії можуть відобразитися на тому, який варіант подальшої поведінки оберуть її конкуренти і партнери.	
	<i>7. крива навчання</i>	7. Така гра, в якій спостерігається укладання угод між учасниками.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>8. рівновага Неша</i>	8. Ринкова структура, за якої ринкову пропозицію формують тільки два постачальники.	
	<i>9. ціновий лідер</i>	9. Досліджує за допомогою математичних методів поведінку індивідів за різних ситуацій, пов'язаних із ухваленням відповідних рішень.	
	<i>10. лідер за обсягом випуску</i>	10. Коли фірми вступають у змову з метою спільного визначення обсягу випуску продукції та ринкової ціни на неї.	
	<i>11. дуополія</i>	11. Об'єднання аутсайдерів, які можуть створювати загрозу картелю у певній галузі.	
	<i>12. функція реакції Курно</i>	12. Основна проблема конфронтації олігополістів, які вступили у таємну змову відповідає ситуації, коли двоє ув'язнених повинні, не змовляючись, обрати лінію своєї поведінки (зізнатися чи не зізнатися), причому від цього залежить можливість мінімізувати термін їхнього ув'язнення.	
	<i>13. правило дуополії Курно</i>	13. Фірма, яка на дуополістичному ринку встановлює ціну швидше за другу.	
	<i>14. функція реакції Бертрана</i>	14. Ринкова структура, в якій основну частку продукції виробляють 6 – 8 фірм, коли $CR5 > 70$.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>15. точка рівноваги Бертрана-Неша</i>	15. Теорія згідно з якою за умов абсолютно вільного входження на ринок та виходу з нього поведінка олігополії і навіть монополії дуже схожа на поведінку досконало конкурентних фірм.	
	<i>16. цінова війна</i>	16. По мірі того, як кількість учасників в економіці чистого обміну збільшується, змова стає менш корисною, а множина можливих рівноважних відносних цін зменшується.	
	<i>17. кооперативна поведінка</i>	17. Відображає сукупну ринкову частку у відсотках відповідної кількості найбільших учасників ринку.	
	<i>18. некооперативна поведінка</i>	18. Таємна чи мовчазна домовленість між фірмами-олігополістами про ціни, розподіл ринку та інші способи конкуренції, які також переслідуються законом.	
	<i>19. опортуністична поведінка</i>	19. Така гра, в якій гравці ухвалюють самостійні рішення з усіх важливих питань.	
	<i>20. картель</i>	20. Крива, що показує, за якою ціною продукт буде постачатися на ринок одним дуополістом за кожної заданої ціни продукту, який постачає на ринок інший дуополіст.	
	<i>21. таємна змова</i>	21. Фірма, яка працює на дуополістичному ринку і яка може першою визначитися з обсягом випуску.	

№	Термін	Визначення	№
	22. <i>лідерство в цінах</i>	22. Ринкова структура, в умовах якої спостерігається значна конкуренція (активна цінова політика, постійне підвищення якості продукту, активна маркетингова та рекламна політика).	
	23. <i>урівноважуючі платежі</i>	23. Поступове зниження цін на продукцію галузі до рівня граничних витрат виробництва, з метою витіснення конкурентів з олігопольного ринку.	
	24. <i>контркартель</i>	24. Ситуація, за якої вхід на ринок, а також вихід з нього не передбачають жодних незворотних витрат.	
	25. <i>стратегія обмежувального ціноутворення</i>	25. Комбінація таких стратегій у грі, за яких жоден гравець не має стимулу змінювати стратегію, задану стратегією свого суперника.	
	26. <i>„дилема ув'язненого”</i>	26. Гра, під час якої кожен із гравців може виграти від рішення одного з них.	
	27. <i>теорія ігор</i>	27. Є характерною для деяких виробничих процесів і відображає той факт, що фірма, яка має більший досвід роботи (який зазвичай вимірюється обсягом виробленої в минулому продукції), здатна знайти та реалізувати більше способів удосконалення свого виробничого процесу та зниження граничних витрат виробництва.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>28. гра</i>	28. Така ринкова структура, за якої на ринку домінують кілька продавців, які усвідомлюють свою стратегічну взаємозалежність, а входження на ринок нових виробників ускладнене високими бар'єрами.	
	<i>29. стратегічна поведінка</i>	29. Стратегія в грі, яка дає найкращі результати незалежно від того, якої стратегії дотримується інший гравець.	
	<i>30. гра з нульовою сумою</i>	30. З метою перешкоджання появи нових конкурентів та збереження олігопольної структури галузі, фірма-лідер може встановити ціну, нижчу від рівня, який максимізує її прибуток.	
	<i>31. гра з ненульовою сумою</i>	31. Ринкова структура, в якій лідерами за обсягами виробництва є 3 – 4 фірми, коли $CR3 > 50$.	
	<i>32. домінуюча стратегія</i>	32. Виплати, передбачені картельною угодою, для створення колективного фонду, за рахунок якого компенсуються втрати тих учасників картелю, які постраждали в результаті скорочення їхньої квоти.	
	<i>33. гранична теорема Еджворта</i>	33. Точка, в якій ціна дорівнює граничним витратам виробництва дуополістів, їхній економічний прибуток дорівнює нулю і вони ділять ринок порівну.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>34. кооперативна гра</i>	34. Крива, яка показує який обсяг продукції буде постачати на ринок один олігополіст за кожного заданого обсягу випуску цієї продукції іншим олігополістом.	
	<i>35. некооперативна гра</i>	35. Передбачає, що кожна фірма-олігополіст поводить себе найкращим чином за певної поведінки її конкурентів.	
	<i>36. рівновага Неша в теорії ігор</i>	36. Організаційне об'єднання фірм-олігополістів, які вступають у змову для узгодження своїх рішень щодо цін і обсягу випуску продукції, витрат на рекламу тощо, з метою максимізації як спільного прибутку, так і прибутку кожного з його учасників.	
	<i>37. теорія змагальних ринків</i>	37. Взаємовідносини економічних суб'єктів у ситуаціях із визначеними наперед правилами, в яких необхідно ухвалювати відповідальні рішення.	
	<i>38. беззатратне входження на ринок</i>	38. Ринки, для яких $CR3 > 50$, $CR5 > 70$ - коли між учасниками олігопольного ринку відсутнє змагання.	

Виберіть правильну відповідь

1. Що із зазначеного не є характеристикою олігопольного ринку:
- економія від масштабу виробництва;
  - нецінова конкуренція та негнучкість цін;
  - легке входження в галузь та вихід з неї;
  - очевидна взаємозалежність фірм;
  - правильні відповіді а) і б).

2. *Нові учасники олігопольної галузі можуть мати вищі криві середніх загальних витрат, ніж уже присутні («старі») в ній фірми. Які із наступних тверджень не є причиною такої ситуації:*
- а) нові фірми виробляють меншу кількість продукції;
  - б) «старі» фірми володіють ноу-хау;
  - в) робоча сила існуючих фірм більш досвідчена;
  - г) «старі» фірми можуть мати патенти на виробничі процеси, які зменшують їхні витрати;
  - д) правильні відповіді в) і г).
3. *Модель „ламаної” кривої попиту ґрунтується на тому, що конкуренти:*
- а) будуть дотримуватися політики зміни цін;
  - б) не будуть дотримуватися політики зміни цін;
  - в) будуть дотримуватися політики зростання цін, але не їх зниження;
  - г) будуть дотримуватися політики зниження цін, але не їх зростання;
  - д) усі відповіді неправильні.
4. *На олігопольному ринку фірма може розраховувати на збільшення попиту на свою продукцію за умови:*
- а) зниження ціни товару фірми-конкурента;
  - б) зростання ціни товару фірми-конкурента;
  - в) зростання цін на взаємодоповнювані товари;
  - г) зростання витрат на рекламу;
  - д) усі відповіді неправильні.
5. *Порушення якої із наведених нижче умов не призведе до порушення картельної угоди:*
- а) однорідність продукції;
  - б) однаковий розподіл ринкової влади між учасниками;
  - в) позитивний економічний прибуток у галузі;
  - г) відсутність технологічних удосконалень в галузі, які знижують середні витрати виробництва;
  - д) усі відповіді неправильні.

Задачі

1. Функція ринкового попиту на дуопольному ринку задається рівнянням $P = 120 - Q$. Граничні витрати виробництва обох фірм постійні і становлять 9 грн. Використовуючи положення моделі дуополії Курно визначити: а) обсяг випуску кожної фірми і ринкову ціну на продукцію галузі, якщо вони діють самостійно; б) як зміняться значення цих показників, якщо дуополістам вдалося укласти угоду; в) як змінились би параметри рівноваги на цьому ринку в умовах досконалої конкуренції?

2. Дослідження ринку сірників, який функціонує в умовах дуополії, показали, що функція реакції кожної фірми має такий вигляд:

$$R(q_1) = 100 - 2q_2$$

$$R(q_2) = 100 - 2q_1,$$

де q_1 і q_2 - обсяги випуску продукції відповідно першого та другого виробника. Зобразіть функції реакції цих фірм графічно і обчисліть пропорції розподілу ринку між ними.

ПРОПОЗИЦІЯ І ПОПИТ НА ЕКОНОМІЧНІ РЕСУРСИ

1. Попит на економічні ресурси та його види:

- а) визначення оптимального обсягу ресурсу для фірми у короткостроковому періоді;
- б) крива граничного продукту ресурсу у грошовому вираженні та попит фірми на ресурс;
- в) крива попиту галузі на ресурс.

2. Визначники попиту на ресурс та його еластичність:

- а) зміна величини попиту на ресурс;
- б) зміна у попиті на ресурс;
- в) еластичність попиту на економічний ресурс.

3. Пропозиція економічних ресурсів:

- а) загальна пропозиція економічних ресурсів;
- б) пропозиція ресурсів для конкретного застосування;
- в) пропозиція ресурсів для окремих фірм.

Література

- 1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / За ред. *С.М. Панчишина, П.І. Острроверха*. – Кн. 2 : Мікроекономіка. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2014. – С. 290-317.
- 2. Економічна теорія: практикум (тести і задачі). Навч. посіб. / За ред. *О.З.Ватаманюка*. – Львів: «Інтелект-Захід», 2010. – С. 339-343.
- 3. *Крупка М.І., Острроверх П.І., Реверчук С.К.* Основи економічної теорії. Підручник. – К.: Атіка, 2002. – С. 305-309.
- 4. *Макконнелл Кемпбел Р., Брю Стенлі Л.* Мікроекономіка / Наукова редакція перекладу *Тяня Панчишина*. – Львів: Просвіта, 1999. – С. 331-351.

5. *Островерх П.І.* Мікроекономіка. Тести і задачі. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 329-368.

Контрольні запитання і завдання

1. Поясніть чим відрізняються поняття “функціональний розподіл доходу” і “родинний розподіл доходу” та що є спільного між ними?
2. Які особливості функціонального і родинного розподілу доходу можна виділити в Україні порівняно з економічно розвинутими країнами.
3. Які функції виконують ринки факторів виробництва.
4. Порівняйте основні визначники попиту на ресурси та на продукт.
5. Поясніть, за яких обставин крива вартості граничного продукту ресурсу не збігається з кривою попиту фірми на нього.
6. У чому полягає різниця між зміною попиту на економічний ресурс і зміною кількості ресурсу, на який є попит? Які конкретно чинники можуть викликати зміни в попиті на ресурс та зміни у кількості ресурсу, на який є попит?
7. Поясніть смисл і значення такого твердження: «попит на ресурс є похідним попитом».
8. Якщо вважати висновок неокласичної теорії про те, що кожен фактор виробництва оплачується відповідно до його граничного продукту у грошовому вираженні, чи буде розподіл національного доходу справедливим?
9. Поясніть спадну траєкторію кривих попиту на ресурс.
10. У чому полягає відмінність між поняттями «граничний продукт у грошовому виразі» і «вартість граничного продукту»?
11. Прокоментуйте зв'язок між такими показниками: «граничний продукт у грошовому виразі», «граничні витрати на ресурс» і «граничний економічний прибуток ресурсу».
12. Назвіть і проаналізуйте визначники еластичності попиту на ресурс.

Впишіть номер визначення кожного терміна

№	Термін	Визначення	№
	<i>1. функціональний розподіл доходу</i>	1. Кількість товарів і послуг, котру можна придбати за отриману зарплатню.	
	<i>2. родинний розподіл доходу</i>	2. Крива попиту конкурентної фірми на застосовуваний нею змінний ресурс.	
	<i>3. попит фірми на ресурс</i>	3. Ефект, що виявляється у прагненні власників фірми замінювати ресурсом, який подешевшав, відносно дорожчі ресурси.	
	<i>4. граничні витрати на ресурс</i>	4. Найнижча платня, яку працедавці на законній підставі платять за роботу.	
	<i>5. граничний продукт у грошовому вираженні</i>	5. Витрати на будь-який обсяг продукції мінімізуються, коли граничний продукт на гривню вартості кожного застосовуваного ресурсу є однаковим.	
	<i>6. граничний економічний прибуток ресурсу</i>	6. Ринок, на якому домогосподарства продають ресурси, а фірми купують послуги цих ресурсів.	
	<i>7. вартість граничного продукту</i>	7. Заробітна плата, що виплачується працівникові у вигляді певної суми грошей.	
	<i>8. правило максимізації прибутку фірми у загальному випадку (для одного змінного ресурсу)</i>	8. Загальний обсяг продукції, поділений на кількість праці, затраченої на виробництво цього обсягу продукції.	
	<i>9. правило максимізації прибутку фірми в окремому випадку (для одного змінного ресурсу)</i>	9. Попит на ресурси.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>10. крива граничного продукту ресурсу в грошовому вираженні</i>	10. Розподіл у країні особистого або використовуваного доходу серед груп домогосподарств без посилання на джерело доходу чи суспільний клас, до якого належить домогосподарство.	
	<i>11. ефект заміщення</i>	11. Різниця між граничним продуктом ресурсу в грошовому вираженні та граничними витратами на цей ресурс.	
	<i>12. ефект обсягу продукції</i>	12. Плата за одиницю фактора виробництва.	
	<i>13. заробітна плата</i>	13. Чистий дохід, виражений у грошах, на кожен грошову одиницю інвестованого капіталу.	
	<i>14. номінальна заробітна плата</i>	14. Усі види ресурсів, які використовуються у процесі виробництва товарів і послуг.	
	<i>15. реальна заробітна плата</i>	15. Наукове поняття, що виражає обернений зв'язок між ціною одиниці ресурсу та відповідними його обсягами, які фірма бажає і може придбати протягом певного проміжку часу за інших однакових умов.	
	<i>16. похідний попит</i>	16. Конкурентна фірма збільшуватиме загальний прибуток при застосуванні додаткових одиниць ресурсу, який вона купує на ринку чистої конкуренції, до тієї точки, в якій VMP для цього ресурсу дорівнює його ціні ($VMP = P_f$), або в якій MEP_f цього ресурсу дорівнює нулеві.	
	<i>17. галузевий попит на робочу силу (працю)</i>	17. Платежі за тимчасове використання капітальних благ.	

№	Термін	Визначення	№
	<i>18. ринковий попит на робочу силу (працю)</i>	18. Ресурс, який використовують для виробництва товарів і послуг.	
	<i>19. мінімальна заробітна плата</i>	19. Комбінація ресурсів, при якій граничний продукт (у грошовому вираженні) кожного ресурсу дорівнює граничним витратам використання цього ресурсу (або його ціні, якщо ресурс використовується на конкурентному ринку).	
	<i>20. економічна рента</i>	20. Ціна, що виплачується за використання праці.	
	<i>21. орендна плата за капітал</i>	21. Приріст загального виторгу фірми, що походить з використання кожної додаткової одиниці змінного вхідного фактора; добуток граничного продукту ресурсу на граничний виторг.	
	<i>22. норма прибутку на капітал</i>	22. Добуток ціни продукту на граничний продукт відповідної одиниці ресурсу.	
	<i>23. правило найнижчих витрат</i>	23. Плата за використання землі та інших природних ресурсів, пропозиція яких є незмінною (тобто абсолютно нееластичною).	
	<i>24. правило максимізації прибутку (комбінація ресурсів)</i>	24. Сума величин попиту на працю з боку окремих фірм певної галузі за кожним можливим рівнем ціни.	
	<i>25. фактор виробництва</i>	25. Ефект, що виявляється у прагненні власників фірми до збільшення обсягу виробництва продукції, коли один із взаємно замінюваних ресурсів стає дешевшим.	

№	Термін	Визначення	№
	26. <i>ціна ресурсу</i>	26. Різниця в рівні доходів на душу населення.	
	27. <i>ринок ресурсів</i>	27. Сума обсягів попиту на працю всіх галузей за кожним можливим рівнем її ціни.	
	28. <i>продуктивність праці</i>	28. Приріст загальних витрат фірми, спричинений кожною додатковою одиницею певного ресурсу.	
	29. <i>економічні ресурси</i>	29. Фірма збільшує загальний прибуток при застосуванні додаткових одиниць ресурсу до тієї точки, в якій $MRP = MRC$, або в якій MEP_f цього ресурсу дорівнює нулеві.	
	30. <i>диференціація доходів</i>	30. Розподіл національного доходу країни між тими, хто виконує в національній економіці різні функції (забезпечує економіку різними видами ресурсів).	

Виберіть правильну відповідь

1. *Граничний продукт у грошовому виразі це:*

- а) приріст загальних витрат виробника, спричинений кожною додатковою одиницею певного ресурсу;
- б) різниця між витратом від граничного продукту певного ресурсу та граничними витратами на цей ресурс;
- в) добуток ціни продукту неконкурентної фірми на граничний продукт відповідної одиниці ресурсу;
- г) приріст загального виторгу, що походить з використання кожної додаткової одиниці ресурсу;
- д) усі відповіді неправильні.

2. Для конкурентної фірми, що купує ресурс X на ринку чистої конкуренції:
- $P_x > MRC$;
  - $P_x < MRC$;
  - $P_x = MRC$;
  - $P_x = MR$;
  - усі відповіді неправильні.
3. Для неконкурентної фірми, що купує ресурс X на ринку чистої конкуренції:
- $P_x < MRC$;
  - $VMP < MRP$;
  - $VMP = MRP$;
  - $VMP > MRP$;
  - усі відповіді неправильні.
4. Неконкурентна фірма, що купує усі необхідні їй ресурси X і Y на ринках з чистою конкуренцією, максимізує економічний прибуток тоді, коли:

а) $\frac{MP_X}{P_X} = \frac{MP_Y}{P_Y}$;

б) $\frac{MRP_X}{P_X} = \frac{MRP_Y}{P_Y} > 1$;

в) $\frac{MRP_X}{P_X} = \frac{MRP_Y}{P_Y} = 1$;

г) $\frac{MRP_X}{P_X} = \frac{MRP_Y}{P_Y} < 1$;

д) $\frac{VMP_X}{P_X} = \frac{VMP_Y}{P_Y} = 1$.

5. Крива попиту фірми на ресурс X переміститься вліво у випадку, коли:
- зросте граничний продукт цього ресурсу;
  - зменшиться граничний продукт цього ресурсу;
  - збільшиться ціна продукту, який виробляє дана фірма;
  - збільшиться і ціна продукту фірми, і граничний продукт цього ресурсу;
  - усі відповіді неправильні.

Задачі

1. Припустимо, що дані двох перших стовпців поданої нижче таблиці характеризують виробничу функцію конкурентної фірми, котра виготовляє продукт A і продає його за ціною 2грн за одиницю.

Кількість одиниць ресурсу X	Граничний продукт	Вартість граничного продукту (грн)	Граничні витрати на ресурс X (грн)	Граничний економічний прибуток ресурсу X (грн)
Q_x	MP_x	VMP_x	MRC_x	MEP_x
3	7			
4	6			
5	5			
6	4			
7	3			
8	2			

Заповніть решту стовпців цієї таблиці, якщо відомо, що фірма купує ресурс X на ринку з досконалою конкуренцією за ціною 8 грн. за одиницю.

Побудуйте на основі табличних даних криву попиту на ресурс X .

2. Побудуйте криву попиту на ресурс X , використавши для цього дані двох перших стовпців наведеної вище таблиці, за умови, що ціна продукту A зросла до 4 грн. Як вплине підвищення ціни продукту A на вибір фірмою оптимальної кількості потрібного ресурсу X , якщо його ціна залишатиметься постійною?

Підписано до друку 31.08.2021 Формат 60 × 84/16. Папір офсет. №1.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсет. Умов. друк. арк. 3,2.

Малий видавничий центр економічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18

